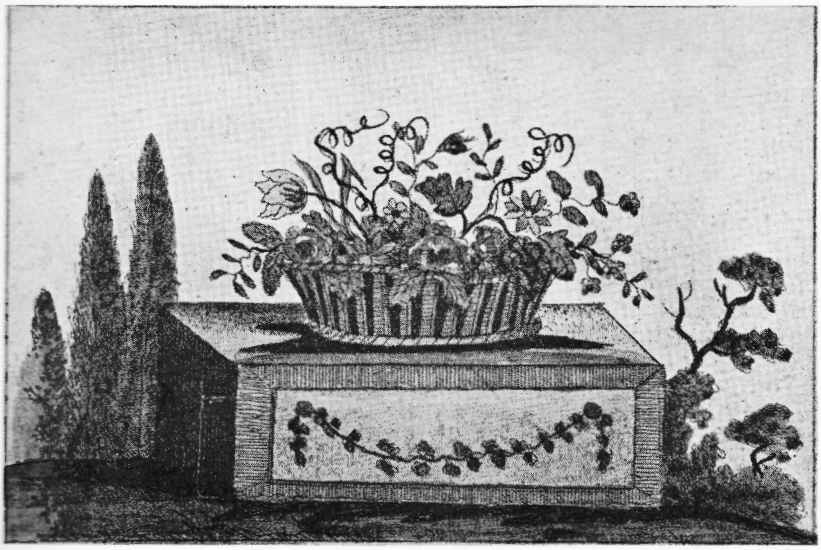

OPTEGNELSER OM MINE BEDSTEFORÆLDRE PAA SELLEBERG OG I ØSTRUP

Af *S. Lassen*

SELLEBERG

Hovedgaarden Selleberg ligger i Birkende Sogn, midtvejs mellem Odense og Kerteminde; den nævnes allerede i Valdemar Sejrs Jordebog 1231. I Tidens Løb har den været i forskellige adelige Familiers Eje (Urne, Parsberg, Sehested og Løvenhjelm). I Begyndelsen af det 19de Aarhundrede ejedes den af en Ritmester Schubart, der skal have levet ret herskabeligt. I Skoven og Haven lod han grave smaa Kanaler og Damme à la Frederiksberg Have; over disse Kanaler (eller Render) førte smaa Broer med dekorative Tremmer i Rækværket; der var ogsaa en Baadebro, hvorfra man kunde ro eller stage over til en

lille Ø med Guldregn og Syrener samt et Lysthus, hvor den skønne Fru Schubart sad og modtog Cour af Cavalleriofficerer fra Odense, som for at undgaa at træffe Husherren red fra Nyborg Landevej ned over „Nyledsløkken" direkte til Øen. Men Herligheden fik en brat Ende: Pengekrisen kom og med den en Landbrugskrise, og Schubarts maatte gaa fra Gaarden, som blev overtaget af det offentlige. Nogle Aar efter udbødes den til Salg; hvis der blot vilde melde sig en Køber, som vilde betale de resterende Skatter og Afgifter, kunde han faa Gaarden for en ren Spotpris.

Da blev der budt paa Selleberg af min Morfader, Jørgen Pedersen Hvenegaard, og hans Svoger, Lars Petersen, i Forening, og Handelen gik i Orden. Den førstnævnte havde antaget sit Tilnavn efter sin Fødegaard, en lille Fæstegaard i Ryslinge Sogn. Som ung havde han givet sig meget af med Hestehandel og har vel ellers sat sig ind i Landvæsenet i Hjemmet. Han friede til Karen Langkilde fra Langkildegaard i Lunde Sogn (Anneks til Steenstrup). Men Langkilderne, der sad inde med en ret stor Gaard, Slægtens Stamgaard, der var gaaet i Arv i Familien i et Par Aarhundreder, følte sig meget ophøjede over Hestehandleren fra den lille Hvenegaard og var imod Partiet. Den unge Jørgen Pedersen tabte dog ikke Modet. Nytaarsdag 1820 sendte han sin elskede et koloreret Billedkort, meget tarveligt og naivt, men dog en Forløber for vor Tids Jule- og Nytaarskort. Kortet forestiller en Kasse, ovenpaa hvilken der staar en Kurv med Blomster; men Papiret kan bøjes til Side fra Kassen, og inden for læses følgende trykte Vers (Kortet er gengivet S. 355):

Skiøn er din Vaar, du blide, fromme Pige,
Paa rene, skyldfrie Glæder er den riig.
Ei Kummers Sukke fra din Barm opstige!
Ei Livets tunge Sorger trykke dig!

Omsider har dog de gamle Langkilder givet deres Samtykke, og Brylluppet fandt Sted i Lunde Kirke 3die April 1822. Vielsestalen,

Karen Hvenegaard, f. Langkilde, Selleberg

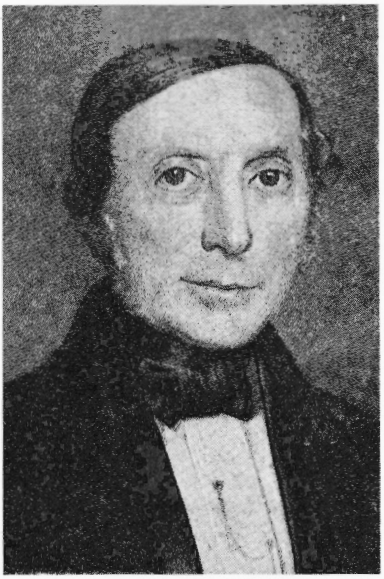

Jørgen Pedersen Hvenegaard, Selleberg

som jeg endnu har, er i den Tids rationalistiske, højtravende Stil. Der siges blandt andet: „Det er godt for denne Brudgom at opleve en saadan Glædens og *Hæders* Dag" (han skal altsaa huske, at det er en Hæder for ham at komme ind i Familien Langkilde). „Og det er hende godt at forenes med den, der var hende saa dyrebar." Men nu bør Ægtefolk lægge sig følgende 4 Regler paa Hjerte:

a) „Som Ægteskab betyder langt mere end Venskab, saa bør og Kærlighed til sin Mage være langt større end den Tilbøjelighed, hvorved vi plejer at knytte os til vore Venner; kun kærlige Ord skal hvile paa Tungen, Læberne venligen smile Ægtefællen i Møde o. s. v.

b) Men det er og en vigtig Regel at Ægtefolk alle deres Dage stemmer overens i Ønsker og Sindelag; det er ikke nok, at den ene er oprigtig, vennehuld og viis; de bør begge være det; thi stemmer de ikke overens i Sindelag, ak, da o. s. v.

c) Huslighed og Foragt for daarlig Pragt er og en vigtig Leveregel. Hvis de begge, ja, hvis kun een af dem ansér eget Hus for Kedsomheds Bolig og hengiver Hjertet til Glimrelyst, da som Dug for Solen svinder snart den største Rigdom, og Hjerterne vorde fulde af Misnøje.

d) En vigtig Regel for Manden er denne: Jeg vil som Mand af Ære, ja meget mere som Christen daglig med Iver opfylde de Pligter, jeg paa min Bryllupsdag tilsvor min udkaarne Mage; enhver blid Eftergiven, enhver Ytrelse af hendes Flid vil jeg anse for Føjelighed og Tjenstagtighed og derved forpligtes til ny Taknemlighed mod hende o. s. v., o. s. v."

Jeg har bemærket, at Papiret, hvorpaa denne gamle, svulstige, moraliserende Brudetale er skrevet, er temmelig slidt, saa det ser ud, som den hyppig er taget frem til Læsning, vel sagtens af de paagældende selv.

Foruden det ovenfor nævnte Nytaarskort findes et andet, som Bedstefader rimeligvis har købt og givet til sin Brud enten til Brylluppet eller kort efter; det forestiller en rødklædt Ungmø, som sidder og spiller paa Harpe (gengivet som Slutvignet S. 409); lukkes Billedet op, staar da følgende paa Tryk:

Gode Ven,
Jeg ved din Side
Seer mig glad og lykkelig.
Tiden sødt jo skal henglide,
Naar din Arm omslynger mig.
Evig vil jeg være din!
Hulde Ven! Bliv evig min!
Lad os med et nøjsomt Hjerte
Dele Livets Fryd og Smerte!

Jeg har ogsaa et Lykønskningsvers til Brylluppet fra en Veninde i Høje (det anføres med Digterindens egen Orthografi):

Brude Ønske:

Til Lykke Bruden god, med Brudgom din den Kiere,
udaf mit Hiertes Roe (d. e. Rod) mit Ønske da skal være,
at Eders Ægteskab begyndes maae i Gud,
og blive saa derved jer heele Lewnet ud. —
Naade, Lykke, Welstand, Glæde
skal mit Ønske wære nu,
stedse at maae have Sæde
hos vor Brugom og wor Brud. —
Nu i Guds Navn, lad nu wære,
som vor Gud det have vil,
at det maae skee ham til Ære,
det mit Ønske er dertil.

Høie, d. 3dje April 1822. Ærbødigst Karen Hans Datter.

Det ærede Brudepar I. Pedersen og Karen Langkilde helliget.

Blandt Brudegaverne var en lille Sølvsukkerbøsse, som endnu er i min Families Eje. Den var en Gave fra Brudens Svoger, Mikkel Mayntz og hendes Søster Anna. Denne Mayntz var en Skolelærer fra Slesvig; men da han friede til Datteren fra Langkildegaard, fandt Langkilderne, at det anstod sig ikke for dem at faa en simpel Skolelærer ind i Familien. De fik saa Læreren gjort til Møller og købte Langhøjs Mølle ved Steenstrup til ham. Men Tiderne var knappe, og Møllerens har ikke set sig i Stand til at købe en Brudegave til Svogerens; derfor skænkede de ovennævnte Sukkerbøsse, som de selv havde faaet til deres Bryllup, og paa hvis ene Side stod deres Navnetræk M. M. og A. M., og saa lod de paa den anden Side indgravere det yngre Brudepars Initialer og sendte et Brev, som ved flydende Haandskrift og korrekt Orthografi vidnede om den tidligere Lærer (de fleste af Langkilderne bogstaverede derimod meget slet).

Til
Jørgen Hvenegaard og Karen Langkilde

paa deres Bryllupsdag
den 3dje April 1822.

Paa denne eders Bryllupsdag
Man efter Skik Brudgaver frembærer;
Men da det er en egen Sag,
Saa vil jeg lade dette være,
Og bede Dig, Du kiære Brud,
Med Sukkerbøssen at tage til takke,
Hvorpaa staaer gravet M. M. A. M. ud,
Og saa om tomme Brev ei snakke.

Sign, o Gud Jer begge to,
Lev fornøiet i Fred og Ro,
Lev lykkelig og længe!
Fa'r og Mo'r til Piger og Drenge!
Held og Lykke Jer ledsage
Alle, alle, alle Dage!!

Dette ønskes af Eders oprigtige Ven og Svoger

Mayntz.

Det unge Par kom først til at bo paa Egeskov — ikke paa Slottet selvfølgelig, men rimeligvis i en lav Bindingsværks Længe ved Ladegaarden. Hvenegaard var nemlig bleven „Hollænder" (Mejeriforpagter) paa Egeskov. Hans Svigerfader havde, foruden at være Ejer af Langkildegaard, tillige haft Egeskov i Forpagtning en Tid, saa det var en meget beskeden Stilling, naar Svigersønnen gik ind til at være Hollænder paa samme Gaard.

Her paa Egeskov fik det unge Par en lille Pige, som enten var dødfødt eller kun levede saa kort, at hun ikke blev døbt. Nu var

Fynske Årbøger 1945

Slægten Langkilde til visse ganske uberørt af den samtidige Guldalderdigtning; men alligevel syntes disse ulitterære Mennesker, at enhver Familiebegivenhed skulde celebreres ved Vers, ikke Festsange til at synges som nutildags, men skrevne, helst trykte Vers. Ovenfor er jo anført flere Eksempler herpaa; men paafaldende er det dog, naar man mente, at selv et saa spædt Barns Død maatte mindes ved Vers. Følgende „Sørgeminde" ser ud til at være bestilt af Forældrene, da det er blevet dem tilsendt i et Brev med Udskrift:

Velædle Madam Hvenegaard – Egeskov.

Til Erindring af
en kiær liden Datter,

hvilken som en dyrebar Plante, der ikke kunde trives i denne Verdens Jord, strax efter dens Fremspirelse af Skaberen blev forflyttet til det himmelske Paradis, hvor den nu frodig ikke allene voxer og blomstrer, men og bærer modne, herlige Frugter evindeligen

sattes dette lidet Minde af hendes Forældre,
Jørgen Hvenegaard og Karen Langkilde.

Joh. 4,50: Gaae bort, dit Barn lever.

Slum her sødt, du lille Spæde!
Ak, du var vor største Glæde,
Hvorfor blev du ikke ved?
Dog hos Gud du nu dig fryder,
Medens vi veemodig pryder
Graven, Støvets Hvilested.

Ægteparret Hvenegaard boede saa paa Egeskov til 1826. Da købte Bedstefader i Forening med den nævnte Svoger L. Petersen Selleberg den 18. Februar 1826. De faa rede Penge, der skulde til, skaffede de ved deres Svogre, Hans Langkilde paa Ejby Mølle ved Odense (se-

Fynske Årbøger 1945

nere Hollufgaard) og den ovenfor nævnte Møller Mayntz. Hvor smaa Summer der sendtes indbyrdes mellem Slægtningene, vidner følgende Brev fra Mølleren om; det er skrevet, medens Bedstefader har været paa Selleberg, vel sagtens til Underhandling om Købet:

Velædle Madame Hvenegaard paa Egeschougaard.

Elskte Svigerinde!

I Fredags Aftes paa Langkilde lovede jeg din Mand, ifald det var mueligt, at skaffe 2 à 300 Rgsdl., hvilke skulde sendes til Dig for siden ved din Karl Hans at sendes til din Mand, da de skulde bruges i disse Dage. I medfølgende Brev til din Mand er 300 Rgd., hvilket Brev du er saa god endnu i Eftermiddag at lade Hans ride til Selleberg med, undtagen du og din Mand har gjort anden Bestemmelse; dette var aftalt mellem din Mand og mig. I Dag slagter vi vore 2de Grise, saa du kan vente Pølse een af Dagene. I Gaar fik jeg Bud fra Langkilde, at de vilde have Flæsket af den ene Gris. Du være hilset fra din oprigtige Ven og Svoger

M. Mayntz.

Da mine Bedsteforældre flyttede til Selleberg, overtog den nævnte Svoger og Compagnon L. Petersen Stillingen som „Hollænder" paa Egeskov. Der kom efter 1830 gode Tider for Landbruget, og da Bedstefader var en dygtig Mand, og Bedstemoder var umaadelig energisk og med megen Myndighed overfor Pigerne tog sig af Huset og kernede og slog Smør, havde de i Løbet af faa Aar tjent saa godt, at de kunde købe L. Petersen ud af Compagniskabet om Selleberg. Bedstefaler var altsaa nu Eneejer af Gaarden, medens L. Petersen for de udbetalte Penge saa sig i Stand til at købe Gaarden Ølund i Skeby Sogn paa Sletten.

Medlemmerne af Slægten Langkilde har altsaa trolig staaet hverandre bi med det lidt, de fra Begyndelsen af havde, saa nu lignede Langkilderne og de i Slægten hyppig indgiftede Lollesgaarder, hvis Stammoder dog ogsaa var en Langkilde, en fremrykkende Phalanx.

der underlagde sig den ene større eller endog virkelig store Gaard efter den anden. I Slægtens Eje kom nu i Løbet af et Par Decennier foruden 1) Stamgaarden Langkildegaard, 2) Kroghenlund, 3) Langeskov, 4) Langhøjs Mølle, 5) Gammel Klingstrup, 6) Ny Klingstrup og 7) Maegaard, alle i Svendborgegnen („nede i Landet" kaldte vi det); dernæst i Midtfyen 8) Boltinggaard, 9) Bramstrup og 10) Hollufgaard; tæt ved Odense 11) Mosegaard, 12) Marienlund, 13) Hedvigslund og 14) Ejby Mølle — i Nyborgegnen 15) Juulskov og 16) Biskopstorup — i Kertemindeegnen 17) Selleberg, 18) Kejrup, 19) Ulriksholm og 20) Hannesborg, og endelig paa Sletten 21) Mariendal og 22) Ølund. Endvidere havde Langkilder tre Gaarde i Forpagtning: 1) Christianslund ved Bogense, 2) Skovgaarde og 3) Frederiksgave ved Assens.

Det fulgte af sig selv, at alle Sønnerne paa disse Gaarde blev Landmænd, og Døtrene skænkede deres Haand og (vel i mange Tilfælde) deres Hjerte til Landmænd. Smuttede en af en anden Profession alligevel over Gærdet og giftede sig med en Jomfru Langkilde, blev der i en Fart købt en Landejendom til ham; han maatte forsage sine tidligere Interesser og blive Landmand.

Langkilderne og Lollesgaarderne stræbte nu fremad, ikke blot økonomisk, men ogsaa i Retning af Dannelse. De havde megen honnet Ambition, men slog paa den anden Side ikke Haanden af Slægtninge, som det ikke var lykkedes at arbejde sig op; mine Bedsteforældre paa Selleberg omgikkes saaledes meget med Bedstefaders Søster, der var gift med en jævn Landsbysmed i Hundslev, og i sin Erkendtlighed derfor ydede Smeden til mine Forældres Bryllup ikke Sølvtøj, men en Harve.

I det hele taget ser det ud til, at Mændene i Slægten har staaet over Kvinderne i Dannelse og Kundskaber; mange af de sidste i den ældre Generation var næppe nok i Stand til at skrive et Brev, som var nogenlunde læseligt. Dog lykkedes det enkelte i Kraft af medfødt Takt og Smag at skabe Hjem, som var virkelig fine og distingverede, saaledes den gamle Madam Lollesgaard, f. Mayntz, paa Hannesborg,

hvis Have og Stuer var overordentlig smukke og smagfulde. Naar vi Børn paa Selleberg skulde med hen til Tante Hanne paa Hannesborg, skulde vi derfor ekstra vandkæmmes og glattes og iføres hvide, linnede Strømper samt lakerede Støvler med højrøde Snørebaand, og med disse bevægede vi os meget forsigtigt paa de blanktskurede Gulve mellem Nerier i Ballier og højstammede Fuchsiaer, hvoraf vi altid bad om at faa „et Sku'" med hjem, som dog regelmæssigt gik ud under vor Vanrøgt i Løbet af faa Dage.

Men paa nogle af de store Gaarde sad der unægtelig ogsaa Madammer Langkilde, som kontrasterede stærkt til deres Boligers gamle Fornemhed. Paa Juulskov var der f. Eks. en meget djærv og sparsommeligt anlagt Husfrue, som en Gang, da der var fremmede, og Menuen stod paa Melon, sagde til en af Gæsterne: „Saa tykt behøver De da heller ikke at skrælle Melonen," og lidt efter til samme Herre: „Saa meget Sukker er det da heller ikke nødvendigt at tage." En Gang faldt samme Madam Langkilde over en Hund inde i Stuen og brækkede det ene Ben; da saa de omværende vilde jage Hunden ud, for at den ikke skulde gøre flere Ulykker, raabte Madammen, der endnu laa paa Gulvet med sit brækkede Ben: „Nej, tøv lidt! Lad mig spjætte ham først!" Den Tilfredsstillelse vilde hun dog have midt i Pinen.

Og paa det stolte Hollufgaard med Renaissanceslottet sad en anden Madam Langkilde, født Rasmusdatter, som Enke. Hun var i Følge Familietraditionen saa tyk, at naar hun skulde gennem en Fløjdør, hvis ene Halvdel ikke var lukket op, maatte hun gaa sidelæns. Til hendes eneste Datter bejlede en Søn af Kammerherre, General Hans Staal von Lytzen, C. af Db. og Dbm., Kommandant i Nyborg. Første Gang Kammerherren var paa Hollufgaard, viste den tykke Madamme ham rundt i Haven, hvor der var Papegøjer og andre mærkelige Fugle i store Bure, og da det var meget varmt den Dag, spurgte Kammerherren galant, om Fruen ikke var blevet noget echaufferet af Turen, hvortil hun svarede: „Jo, jeg er Pinedød, lige til Vandet render af mig."

Hanne Lollesgaard, f. Mayntz, Hannesborg

Fritz Leth, Klarskov, og Kæreste Franciska Lollesgaard, Hannesborg

I religiøs Henseende var der hos Langkilderne en gammeldags Forsynstro. Men da der fra Birkedal i Ryslinge var udgaaet en grundtvigsk Vækkelse over Sydfyen, blev enkelte af Langkilderne grebne deraf, saaledes Bedstemoders Broder, Henrik Langkilde, der havde arvet Stamgaarden efter sine Forældre. Da det var blevet forbudt Birkedal at prædike i Ryslinge Sognekirke paa Grund af hans Ytringer om Christian den 9de, aabnede Henrik Langkilde Laden paa Boltinggaard (som han ogsaa ejede) til Gudstjeneste for Birkedal, og dér samledes saa dennes Menighed til Søndagsgudstjeneste, indtil Valgmenighedskirken i Ryslinge var opført. Onkel Hendrik (saaledes kaldtes han i Familien) saa i højeste Grad op til Birkedal; en Gang trak han et prægtigt Guldur op af Lommen og rakte det til min Fader, idet han spurgte, hvem han troede, dette Ur var tiltænkt. Fader begyndte næsten at tro, at det var til ham; men Onkel Hendrik sagde: „Det Ur har jeg saamænd tænkt, at Birkedal skal have, for man kan jo aldrig vide, hvad saadan en Mands Bønner kan formaa

hos Gud!" En mærkelig katholsk Tankegang midt i Grundtvigianismen! Onkel Hendrik mistede en ung, ugift Datter, og der var naturligvis stor Sorg; da den afdøde ikke havde naaet at staa Brud her paa Jorden, blev hun som Lig iført fuldstændig Brudedragt: Slør, Krans, hvide Silkesko o. s. v. som Tegn paa, at nu var hun Dødens Brud, og da Birkedal kom til Begravelsen i Hjemmet, vilde han vise, at han ogsaa i Praksis efterlevede den glade Christendom, hvorfor han tog den bedrøvede Fader om Livet og dansede med ham omkring Kisten.

Naar Langkilderne tjente Penge paa deres Gaarde i Aarene 1830—70, skyldtes det vel tildels deres Dygtighed, men dog ogsaa de gode Tider for Landbruget; men dette sidste kunde de ikke lide at høre. Da en fattig ung Mand udenfor Slægten dristede sig til at fri til en Jomfru Langkilde, henvendte han sig til den lige nævnte Onkel Hendrik, der efter sine Brødres Død ansaas for Familiens Overhoved. Onkelen lod Frieren høre, at han ejede jo ikke noget, hvortil den unge bemærkede, at Langkilderne skulde ikke prale af deres Rigdom, for den var de kommet sovende til; de kunde ligesaa godt være gaaet i Seng og have trukket Dynen op over Ørerne, saa var de endda vaagnet op som hovedrige Mænd, en Bemærkning, som ikke faldt i god Jord hos Onkelen.

Men et rørende Sammenhold var der mellem Familiens mange Proprietærer, og et Vidnesbyrd om, hvordan de stadig laante Penge til og af hverandre, er følgende Brev til min Bedstefader paa Selleberg, ligeledes fra Onkel Hendrik.

Langkildegaard, 11. Dec. 1835.

Kære Svoger!

Hermed sender jeg Dig 400 Rigsbankdaler, som er den Capital, der er blevet bestemt mellem min Broder (paa Kroghenlund) og mig, at jeg skulde betale Dig i indeværende Termin, for at opfylde de 1000 Rigsbankdalere, som han har lovet Dig. Altsaa bliver jeg Dig endnu

200 Rgsdl. skyldig. De 12 Rgsdl., som følger med, er Renter af de 600 Rgsdl. for sidste Halvaar; om jeg er flere Renter skyldig, husker jeg ikke saa rigtig; men det skal jeg nok afgjøre, naar jeg kommer til at tale personlig med Dig. De 16 Rgsdl. er til Jakob Lollesgaard (paa Mosegaard), som jeg beder Dig en Gang ved Leilighed betale ham; thi han kan maaske gjøre Brug af dem i Terminen; det er for en Kvie, han har kjøbt til mig.

Just som jeg i Gaar sad at skrive dette, kom Rasmus (fra Kroghenlund) og hans Kone kjørende i Kane herud; han leverede mig 800 Rgsdl., som ogsaa følger hermed; han sagde, at der var 200 Rgsdl. mere, end han havde lovet; men maaske, at det kunde være mueligt, at Du havde Brug for dem, om ikke længere, saa til Du fik Tiendepenge eller ogsaa til næstkommende Termin; thi længere kan han rigtignok ikke undvære dem. Hils din gode Kone (det var netop hendes Fødselsdag den 11te Dec.), at vi ogsaa drak hendes Skaal i Aftes, rigtignok ikke som paa Selleberg med et godt Glas Vin, men med et godt Glas gammel Mød, og kan vores Ynske formaae noget, kan Du være sikker paa, at Forsynet inden hindes Geburtsdag igjen velsigner Dig saa vel som hinde med en velskabt lille Dreng o. s. v.

Naar Brevskriveren fremhæver, at de drak hans Søsters Skaal i Mød, er det ægte langkildesk. Langkilderne vilde nemlig nok vise, at de havde Penge, f. Eks. ved at bygge meget store Stuehuse. Men de holdt ogsaa nok af at kokettere med Tarvelighed og navnlig vise de yngre i Slægten, som vilde ind paa en finere Levevis, at de gamle, der havde tjent Pengene, dog levede gammeldags tarveligt. Da saaledes Onkel Hendrik en Gang fik Besøg af en Brodersøn fra Frederiksgave, der var Jægermester, og som saadan optraadte noget mere fornemt, end de gamle i Familien syntes om, sendte han, da han skulde hente Neveuen og hans Kone, en gammel Husmand i Kavaj med en stiv Rumlekasse efter dem, skønt han havde pænt Køretøj med libereret Kusk; Jægermesteren skulde dukkes! Ud paa Aftenen gik det dog lidt mere standsmæssigt til, og den gamle satte sig hen at spille Whist med

Gæsterne. Da smækkede hans Kone pludselig Døren op og afbrød en spændende Grand med Spørgsmaalet: „Men Hendrik dog, har Du husket de Krehu'er (Kreaturhuder)?" „Nej, lad os dog nu være fri for Krehuder i Aften," sagde Onkel Hendrik ærgerlig; Tarveligheden kunde dog ogsaa gaa for vidt.

Mine Bedsteforældre var altsaa 1826 flyttet til Selleberg; Stuehuset her var en ret ansélig, énetages Bygning, Bindingsværk og med Tegltag, vistnok stammende fra Christian den 4des Tid, hvorom nogle udskaarne Bjælkehoveder i Gavlen vidner; der var en ret stor Dagligstue, og denne tjente tillige som Herreværelse og Spisestue, da man i jævne borgerlige Familier den Gang betragtede en særlig Spisestue som overflødig; kom der mange fremmede, spiste man i en stor 4-Fags Sal. I de unge Pigers Værelse var der en dyb Alkove, hvor der ikke var frit for Spøgeri; ved Midnatstid hørtes undertiden Violinspil derinde. Ejendommeligt for dette Jomfrubur var det, at Vinduerne her var noget smallere end i det øvrige Hus; der paastodes, at det var, for at de unge Karle ikke saa let skulde kunne skaffe sig Adgang dertil ved at krybe ind ad Vinduet. Det eneste herskabelige i de gamle Stuer var de høje Kakkelovnsnicher, der var smukt dekorerede. — Avlsbygningerne var ogsaa allesammen gamle.

Tæt ved Indkørselen laa Gaardens Smedie, hvor Smeden fra Rudskov kom en Gang om Ugen og skoede Heste, reparerede Plove o.s.v.; han blev bistaaet af en af Gaardens hoveripligtige Bønder, som gerne medførte en Dreng, der skulde trække Blæsebælgen. Jeg talte for et Par Aar siden med en 95-aarig Mand, der som Dreng havde fulgt sin Fader til Hoveriarbejde i Smedien paa Selleberg; han omtalte disse Ture som fornøjelige Minder, en Modsætning til, at der i folkelige Skildringer af hin Tid næsten altid tales om de stakkels Bønder, der plagedes som Trælle paa Herregaarden ved Hoveri.

Til Gaarden hørte en Mose med et Hus hinsides Birkende en halv Mils Vej borte. At faa Tørvene bjærget i god Stand spillede en stor Rolle, da man i Køkkenet og Pigekamrene udelukkende brugte Tørv som Brændsel. Derfor gav Bedstemoder ingen Ro, før Tørvene var

Lars Petersen, Ølund, senere Kejrup

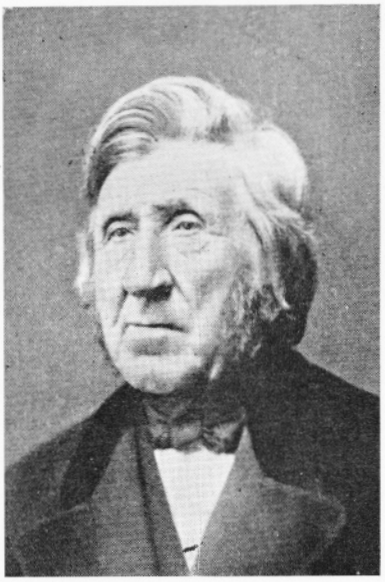

Hendrik Langkilde, Langkildegaard

kort hjem. En Gang, da Bedstefader syntes, at der var andre Arbejder, som skulde besørges først, lod han for den kære Husfreds Skyld nogle Læs Tørv hente og stable op indenfor Tørvehusdøren, saa troede Husfruen, at Huset var fuldt, og slog sig til Taals.

Til Gaardens „Herligheder" regnedes ogsaa Fiskeriet i Røjrup Sø, en ganske lille Sø i Nærheden af den nuværende Langeskov Station; ved Søen laa et Hus, som hørte til Selleberg, og dér boede der en Fisker, som paa Forlangende skulde levere Fisk til „Herskabet". Skulde der være en Fest paa Selleberg, blev der gerne sendt Bud til Fiskeren, om han kunde skaffe Gedder. Saa døde Manden derude; men hans Enke, Maren (kaldet Ma' Fiskers) blev siddende i Huset og lejede saa Omegnens Karle til at fiske for sig, naar der blev bestilt Fisk. Men Ma' Fiskers gjorde sig ogsaa paa anden Maade nyttig for Gaarden. Om Foraaret kom hun nemlig med en stor Kurv og hentede Andeæg paa Selleberg; dem lod hun saa udruge af et Par Ænder, hun havde, og Ællingerne trivedes godt i Søen. Hen paa Sommeren

bar Maren dem saa tilbage til Gaarden i omtrent slagtestor Stand. Det var den Slags Forbindelser med Omegnens Smaafolk, som i hine Tider gjorde Livet paa en større Gaard hyggeligt og patriarkalsk.

Mine Bedsteforældre havde jo, mens de var paa Egeskov, faaet en dødfødt Datter. Men nu fik de 9 Aar efter en Søn, som fik Navnet Hans Peter; stor var Sorgen, da Drengen døde godt et Aar efter. De sørgende Forældre henvendte sig nu til deres Sognepræst og Ven, Pastor E. Friis i Marslev, med Bøn om at forfatte et Dødsavertissement. „Men kunde de gode Folk da ikke selv skrive et saadant?" spørger man vel. Nej, naar man læser nedenstaaende Udgydelse af Præsten, forstaar man, at her maatte gejstlig Assistance til. Præsten sendte da følgende Brev:

Gid indesluttede Bekjendtgjørelse maa finde Deres Kones og Deres Bifald. Een Gang at lade det indrykke er nok. (Her røber sig den Tids praktiske og økonomiske Præstetype.) Efter nogle ganske kønne Condolence-Udtalelser følger saa selve Avertissementet:

I Fred paakom os Bitterhed — vort eneste elskede Barn Hans Peter er ikke mere. Uventet efter 3 Ugers Sygdom udrev Døden ham af vor Favn. Ak, saa snart forsvandt Glæden, hans Fødsel bragte os — saa hastigen forvandledes vor Fryd, vort Haab til bitter Smerte og Savn! Alstyrerens Raad blev os ej givet at fatte; med veemodsfulde Hjerter hengive vi os i hans Tilskikkelse. Slægtninge og Venner! føler vort tunge Savn, deeler med os vor dybe Sorg uden skrivtligen at bevidne os Eders Deeltagelse.

Selleberggaard, den 6. Juli 1832.

Aaret efter, 1833, fik Bedsteforældrene igen en Søn, som blev døbt Christian paa deres Bryllupsdag, 3dje April 1834. I den Anledning viste Degnen i Birkende sin tjenstlige Underdanighed overfor Ejeren af den eneste større Gaard i Sognet og sendte et højstemt Digt:

Fynske Årbøger 1945

Mod Himlen Hiertets Ønsker trænge,
O Christian, høit paa denne Dag;
See, Himlen smiilte, beste Dreng,
Paa Dig med hellig Velbehag.
Din Dyd uskrømtet sig udbrede
I mange Aar med Held i Fred,
I Sundheds Skiød gid denne lede
Dig frem til sand Lyksalighed.

Fri for Sorg og fri for Plage
Svinde dine Levedage
Stille som en speilklar Bæk,
Langt fra Torne væk.
Gid hver af dine blide Dage smiile
Fryd og Glæde om din hulde Sjæl,
Og hver Time Dig imøde iile
Med fornyet Glæde og med Held.

Deres underdanige Tjener N. LARSEN,
Kirkesanger.

Birkende Skole den 3die April 1834.

Degnens fromme Ønske om mange Aar med Held og Sundhed gik dog ikke i Opfyldelse, for denne lille Dreng døde ligesom den forrige, ogsaa ca. ét Aar gammel.

Da mine Bedsteforældre saa havde opgivet Haabet om selv at faa flere Børn, besluttede de at tage et Plejebarn, og de henvendte sig saa til Bedstemoders Søster Sara, født Langkilde, gift med den ovenfor omtalte Lars Petersen, der en Tid havde været Medejer af Selleberg. De var villige til at give Afkald paa den yngste af deres 4 Døtre, Caroline Antonie, som da var ca. 2 Aar gammel. Hun (min Moder) kom da til Selleberg, først som Plejebarn, men blev senere adopteret og fik Navnet Hvenegaard.

* * *

I hine Tider circulerede rede Penge ikke saa rigeligt i det offentlige og private Liv som nu; man ydede i mange Tilfælde Naturalier i Stedet for Kontanter. Følgende Brev fra den før nævnte Pastor Friis i Marslev vidner derom og viser tillige, at man den Gang ikke var saa delikat i sine Udtryk som nu; man sagde rent ud „Almisse", hvor vi siger „Forsørgelse":

Formedelst Paaskefesten, som indtræffer først i April, har jeg bestemt at uddele Almisser for April Kvartal sidst i Marts. Efter Deres Ønske at levere Deres Bidrag i April undlader jeg derfor ikke at anmode Dem om, at det noget tidligere maatte leveres i Aar.

Efter Ligningsplanen er dette:

Rugmel	10	Lispund	12	Pund
Malet Malt	8	—	2	—
Byggryn	2	—	7	—
Bygmel	2	—	7	—
Smør			11	—
Fisk			11	—
Penge			3	Rbdl.

Tak for Laanet af hosfølgende Postblade fra Kjøbenhavn. Hosfølgende Bog ønsker jeg, Deres Broder (som var Forvalter paa Selleberg) skal gjennemlæse med Overvejelse og Anvendelse paa hans hidtil gjorte Erfaring i Landbruget.

Forbindtligst E. Friis.

Marslev, 26. Februar 1836.

Efterskriften viser, hvorledes en Landsbypræst under den Tids langsomme og sjældne Postgang kunde sidde i sin Præstegaard og tørste efter Nyt fra Københavnerblade, og dernæst hvor ivrige Tidens Præster var i Landbruget, som de ogsaa theoretisk har villet sætte sig ind i; de drev jo altid selv deres Præstegaardsjorder.

Fynske Årbøger 1945

Jeg anfører nu et Stykke af et af de gamle Familiebreve, hvoraf man sér, 1) hvilken Rolle Markederne spillede for Landmændene (jvf. Mundheldet: „Sés vi ikke før, sés vi da til Egeskov Marked"), 2) hvilken Begivenhed en Tur fra Svendborgegnen til Selleberg var, og hvor de unge glædede sig til saadan en „Rejse", 3) at Slægten Langkilde allerede da havde en Smule Begreb om, hvor godt det kunde betale sig at plante, udgrave og grøfte, og 4) at et saa moderne Fænomen som Arbejdsløshed ogsaa har voldt Bekymringer for 100 Aar siden. Brevet er skrevet af Bedstemoders Brodersøn Per Mayntz, Søn af den før nævnte Møller Mayntz paa Langhøjs Mølle. Efter Faderens Død havde Per Mayntz styret Møllen og Landbruget for Moderen, men nu havde han for kort Tid siden købt Gaarden Ny Klingstrup, hvortil han dog endnu ikke var flyttet.

Langhøjs Mølle, 27. Februar 1838.

Kiære gode Tante!

Da Martine (hans Søster) og jeg havde bestemt i disse Dage at vilde have besøgt Selleberg og den Egn, men formedelst indtrufne Forhindringer blev der ikke noget af; vi vilde nemlig have begyndt vor Rejse i Søndags Morges, først til Hollufgaard og dér have spist til Middag, saa derfra til Selleberg om Aftenen, og om Morgenen Fastelavns Mandag vilde jeg have været til Marked i Odense for at kjøbe Heste og Køer til Klingstrup, og Martine vilde have været med og til Komedie og have sét Jeppe paa Bjerget; men denne Gang blev der ikke noget af; jeg tror, at Martine var for glad til den Rejse; thi hun glædede sig meget om Aftenen og lagde alt sit Tøj i Beredskab; men om Morgenen da vi vaagnede, hvilket forrygent Vejr var det da ikke, det sneede og blæste, det var ganske forskrækkeligt, saa vi strax maatte lægge vort Tøj til Side og takke Gud til, at vi ikke var kommet ud i saadant Vejr. Jeg tænker, jeg saa kommer til det store Marked i Odense. — — — Skovene er rigtignok en god Nytte for os; der kan nok hugges temmelig, og de kan forbedres meget med Tiden, naar

der bliver hugget med Overlæg og Orden, som der rigtignok ikke har været før; men saa skal vi ogsaa igjen plante i Moserne, naar de bliver udgravet, og Vandet kommer af, vi har i Efteraaret grøftet en Del, hvor der nu skal plantes til Foraaret; jeg har hjemme ved Møllen en Masse smaa Graner, som skal til Klingstrup, saa snart vi kan begynde at plante; havde de allerede været store til blot 1 Rgdl. Stykket, kunde de hjælpe godt til; men det vil vare længe til. — — Vinteren har i Aar taget temmelig alvorlig fat; den er streng for Fattige, som kun har lidt at spise og lidt at brænde og ikke noget at fortjene; ved Klingstrup har vi haft 10 à 12 Mand til at arbejde i Skoven; men skal dette Vejr staae ret længe, kan vi ikke give dem Arbejde, som er tungt for de Stakler, der er saa fattige, de har kun meget lidt at spise.

* * *

Som Aarene gik, tjente altsaa Langkilderne Penge. Efterhaanden kunde de da frigøre sig fra den gamle halvt bondeagtige Levemaade, hvormed de sikkert har begyndt deres Carrière; men skulde de træde lidt herregaardsmæssigt op, maatte de have Boliger, der svarede til det mere forfinede Liv, de nu hengav sig til; de kunde da ikke nøjes med de gamle Stuehuse, hvor Træ-Ølkanden stadig havde staaet paa Bordet i Dagligstuen, og hvor der ikke var nogen særlig Spisestue. Bedstemoders Broder paa Hollufgaard havde lige op ad det prægtige Renaissanceslot bygget et moderne, hvidt Stuehus, der stod i absolut Modsætning til det gamle, røde Slot, og Bedstemoders Slægtninge paa Hannesborg havde bygget et meget rummeligt og komfortabelt Stuehus. Nu havde de heller ingen Ro paa Selleberg; de optog et Laan paa 20.000 Rdl. i Fyens Stifts Sparekasse og byggede et nyt Stuehus 1845—46; det blev meget stort med mange og rummelige Værelser. 1846 flyttede de saa over i det nye Hus, af hvilket de til daglig kun benyttede den ene Halvdel, og hvoraf vel kun en Del har været møbleret i Begyndelsen. Men snart tog de fat paa at anskaffe nye

Fynske Årbøger 1945

Mahognitræsmøbler i Christian den 8des Stil i Stedet for de gamle Bøgetræsmøbler.

Bedstefader, der nu sad i sit nye, store Hus, var ikke blot en ansét Landmand; men da der under Christian den 8de blev indført Sogneraad, kom han ind deri og sad der til sin Død. Endvidere var han med til at oprette Fyens Disconto Kasse i Odense, i hvilken Anledning han blev indbudt til Taffel paa Odense Slot hos Prins Frederik (den 7de) sammen med de andre Stiftere, hvorom følgende Brev minder:

Kjære Kone!

Man siger for bestemt, vi alle skal spise til Middag hos Prindsen i Dag; jeg maae derfor bede Dig at komme herud, saa snart Du kan, og tage mine sorte Klæder med; Du maae vide, at Du ikke kommer for silde, da han skal være temmelig præcis, og naar han skal vente, bliver han gnaven.

Din hengivne Mand

J. Hvenegaard.

Odense, den 25. Februar 1847.

Men ellers deltog hverken Bedstefader eller Langkilderne videre i det offentlige Liv; dog var den gamle H. P. Langkilde paa Juulskov Stænderdeputeret og den nævnte P. Mayntz Landsthingsmand. Langkilderne havde ikke litterære Interesser eller særlig Interesse for Politik; i de gamle Breve tales der ikke om Nationalliberalisme eller andre af Tidens Bevægelser. Selv Krigene 1848—50 og 1864 præger mærkværdig lidt Brevene, og kun en enkelt af de yngre i Slægten gik med som frivillig.

De gamle Hvenegaards omgikkes naturligvis Beboerne paa de andre Proprietærgaarde paa Egnen, først og fremmest de nævnte Lollesgaards paa Hannesborg; dernæst Bedstemoders Fætter, Jægermester Petersen paa Ulriksholm, hvis Jordtilliggende den Gang ikke var større end Sellebergs. Smukt præsenterede sig lige op ad Kertinge

Vig og med Skoven som Baggrund det af Christian den 4de byggede Slot, og svarende til Slottet var Ejeren trods det plebejiske Navn blevet Jægermester. Naar Rasmus Petersen havde faaet en Titel, kom det maaske af, at hans Kone nok var af finere Ekstraktion. Det paastodes, at hendes Stammoder havde været af den polske Højadel og var flygtet bort med sin Elsker, en tysk Adelsmand ved Navn Syberg, som hun ikke maatte faa, og som derfor en Tid kaldte sig Grebys (det omvendte Navn). Da de saa kom her til Danmark, antog de atter det ganske danskklingende Navn Syberg. At Familien virkelig har haft fyrsteligt Blod i Aarerne, vidnede den store Børneflok paa Ulriksholm godt nok om, for de var ikke blot meget smukke, alle Sønnerne og Døtrene, men de havde en stærkt aristokratisk Holdning og Anstand, hvorved de stod i Modsætning til de paa fædrene Side beslægtede Langkilder, hvoraf nogle nok saa ret godt ud, men de virkede alligevel „bestandig borgerligt".

Paa Nabogaarden Ørnfeld boede en Proprietær Andrésen, der ogsaa havde en stor Flok Børn. Familien her havde den Vane, at naar de hørte en Vogn i Gaarden, lod de Stuepigen tage mod Gæsterne og vise dem ind, medens de selv gik ind i Sovekamrene og pyntede sig, og efter en Tids Forløb kom de til Syne i fuldeste Puds, idet de lod, som om de slet ikke anede, at der var kommet Gæster. Gamle Andrésen vilde gerne have et Parti i Stand mellem en af hans Sønner og min Moder, som var blevet konfirmeret 1849, og naar de havde været til Bal sammen, spurgte han regelmæssigt: „Naa, har du saa danset med Jomfru Hvenegaard, Emil?" „Ja, jeg har da inklineret for hende 4 Gange." „Ja, men er det nok, Emil?" sukkede Faderen skeptisk.

Paa Klarskov boede Enkemadam Leth med sin eneste Søn, Fritz Leth; denne havde uden at være en regelmæssig Skønhed en sjælden Evne til at charmere alle Damer; de unge Piger blev øjeblikkelig indtagne i hans flotte Skikkelse, og de gamle Damer kunde ikke staa for hans chevaleresque Væsen og fine Maade at konversere dem paa, saa alle, der havde giftefærdige Døtre, havde Øjnene henvendt paa ham.

En Gang da Frederik den 7de kom kørende fra Nyborg med Grevinde Danner, red Egnens unge Herrer i stiveste Puds op til Nyborg Landevej og dannede en Æreskavalkade om Kongen lige til Odense. Imellem alle disse beredne unge Herrer havde Grevinden straks bidt Mærke i Leths elegante Skikkelse, og hun skal have udtalt, at hun gad nok sét de Ben i snævre Bukser; og da Leth om Aftenen var med til Kongeballet paa Raadstuen i Odense, sendte hun en Cavalér hen for at sige, at hun ønskede at danse med ham, og efter Dansen bad hun Leth gaa op til Kongen og bede om Grevindens Vifte, hvorved hun altsaa skaffede ham Lejlighed til at tale med Majestæten selv.

Foruden Egnens Landmænd omgikkes mine Bedsteforældre ogsaa et Par Præstefamilier. Jeg har flere Gange nævnt deres Sognepræst E. Friis i Marslev. Denne døde ganske pludselig; en Dag da Bedstefader og Bedstemoder kom kørende for at besøge Præstens, gik Pastor Friis ud til Vognen for at tage imod dem; da faldt han død om i Armene paa Bedstefader, just som han vilde give ham Haanden til Velkomst.

Efter E. Friis fulgte en Pastor Oldenburg som Sognepræst i Marslev og Birkende. Oldenburgs fik mine Bedsteforældre til at holde Maskerade paa Selleberg, noget i den adstadige Familie ellers ganske uhørt; Præstens har sikkert været toneangivende ved den Lejlighed; de optraadte i alt Fald i et holbergsk Optog med Jeronimus og Magdelone, Leander og Leonora o. s. v. En Søn af Oldenburgs var den senere som ultra-konservativ Politiker og vittig Forfatter af politiske Piecer kendte F. Oldenburg; denne lod allerede i Skolen i Odense sit Vid spille overfor Lærerne; i en Fransktime spurgte han: „Hr. Sick, hvad er Taille?" Sick: „Det er tyndt Liv." Oldenburg: „Hr. Sick, maa jeg saa gaa ned i Gaarden, for jeg har Taille."

Fra 1849—98 var G. Strøm Præst i Marslev; men ham og hans Familie har jeg omtalt udførligt i mine Barndomserindringer fra Halvfjerdserne.

I Kølstrup var der ogsaa en Pastor Friis, Broder til ham i Marslev; med ham fik Bedstefader naturligt en Del at gøre, da begge Friis's

Kirker, Kølstrup og Agedrup, hørte til Selleberg; til sidst kom der dog en Kurre paa Traaden imellem dem i den Anledning; da skrev den godmodige Præst til Bedstefader: „Af dette Venskabs Forstyrrelse kan ingen Sødme flyde for nogen af Parterne;" men forud var der i mange Aar intim Omgang mellem de to Familier.

Her følger et Takke- og Invitationskort fra Præsten:

Hjertens Tak, ærede kjære Venner! for den sendte skjønne Kurv: vi forstaae tilfulde Deres hengivne Sinds Ønsker, at endnu nogle Aar maa blomstre for os saa skjønne som Sommerens Flor og Efteraarets Frugter, De har sendt os. Vi ere blevne overraskede ved Deres Mission, saavelsom ved en Sang i Morges af vor Kjølstrup Skoles Ungdom og Mere deslige, da vi tænkte os, at den 21. September maatte være glemt af alle, og da vi selv helst vilde, at den ikke blev almenbekjendt, for at min Kones Helbred ej skulde styrres i sin rolige Fremadskriden. Vore venlige Sjæle her i Kjølstrup By samles imidlertid hos os i Aften om en Kop The og et simpelt Smørrebrødsbord: vilde De, kjære Selleberger Venner, tage Plads iblandt os, vilde det inderlig fornøje Deres forbundne Kjølstrup Præstefolk.

Kjølstrup, 21. September 1843.

Ungdommen endelig med!

Naar Friis's kom til Fødselsdag paa Selleberg, havde Præsten knap faaet et Stykke Steg anbragt paa sin Tallerken, før han begejstret udbrød: „Det er en dejlig Kalvesteg, Madam Hvenegaard!" Aa, mente hun, Madam Friis bød vel altid paa lige saa god Steg. „Nej, Madam Hvenegaard," indvendte han, „ellers siger jeg: Deres Ord i Ære og mine i Rendestenen, men her skal saa sandeligen mine staa: Det *er* en dejlig Kalvesteg."

Friis naaede dog ikke altid sit Maal ved sit høflige, hensynsfulde Væsen. En Gang spiste han sammen med den nævnte Jægermester Petersen fra Ulriksholm til Aften hos Pastor Jedrowsky i Munkebo, de fik Slagtemad bestaaende af fed Pølse og Ribbenssteg; men da disse

Fynske Årbøger 1945

Herligheder var serveret, blev Friis urolig og saa sig spørgende omkring. „Plejer De ikke, min kære Embedsbroder," forsøgte han sig først forsigtigt, „at drikke en Snaps til Deres Aftensmad?"

Pastor Friis, Kølstrup

Jedrowsky: „Næh, næh, det plejer jeg ikke."

Friis: „Da synes jeg dog, at en Snaps smager særdeles godt til varm Aftensmad."

Jedrowsky: „Kan nok være; jeg bryder mig ikke om Snaps om Aftenen."

Friis: „Og især, naar man som i Aften faar fede Spiser, gør Snaps en særlig god Virkning."

Jedrowsky: „Nej, jeg drikker aldrig Snaps til varm Steg."

Da opgav Friis Ævred, men den mere robuste Jægermester udbrød: „Død og Pine, Jedrowsky, lad os dog faa en Dram til Aftensmaden!" — „Om Forladelse," sagde den naive Vært, „det havde jeg slet ikke tænkt paa; nu skal De straks faa Brændevin," og saa kom Snapsen, som Jægermesteren og den Kølstrup Præst nød med Tilfredshed.

Pastor Friis udmærkede sig vist ikke som Prædikant, derimod havde han stor Interesse for og Forstand paa Havedyrkning; derfor brugte han, naar han havde læst med Confirmander, at tage dem med ud i sin Have og give dem et Kursus i forskellige Frugttræers og Blomsters Behandling; og disse hans Kursus i Havebrug fik Følger, idet der i Landsbyen Kertinge i Kølstrup Sogn blev oprettet adskillige Gartnerier, og endnu lægger man, naar man kommer igennem Kertinge, Mærke til de mange velholdte Haver og Drivhuse, som findes dér.

I Købstaden havde Tidens Landmænd vist ikke megen Omgang; men der var dog ét Sted i Byen, hvor Landmændene fik Lejlighed til at komme, det var hos deres Købmand. Naar de skulde paa Ærinde-

tur til Byen, „tog de ind" i Købmandens Gaard, hvor Vogn og Hest kunde blive anbragt; her var der en Skænkestue, hvor Kunderne og Kuskene kunde drikke Kaffe og vel i Reglen ogsaa faa en Snaps og en Bid Brød. Men „pænere Folk" blev vist ind i Købmandens private Lejlighed. Naar de fra Selleberg havde kørt den 10 Kilometer lange Vej til Odense, tog de ind hos Købmand Mouritz Trap Friis Faber i Overgade. Her saa man om Formiddagen Madam Faber færdes paa den mærkelige gamle Svalegang, som findes i Gaarden den Dag i Dag; hun var i Færd med at hænge Bléer og andet Børnetøj til Tørre og var indtil Middag kun iført Skørt og kulørt Nattrøje (den Gang almindeligt Formiddagskostume for Damer, selv af bedre Stand). Naar saa Sellebergerne kom til Byen om Eftermiddagen og var blevet bragt til Sæde i Dagligstuen paa første Sal, lagde Madam Faber sig paa Knæ paa Gulvet og skød en lille Trælem i Gulvet til Side og raabte ned i Butikken, at der var kommet Fremmede, saa hvis Faber var til Stede, maatte han straks komme op. Men det snedigste ved denne Lem var, at den var anbragt lige over Pengeskuffen i Disken, saa Personalet i Butikken kunde aldrig vide sig sikker; der kunde naarsomhelst lure et Øje paa dem fra oven. Det var altsaa hin Tids Kontrolapparat. Naar saa Landboerne havde været omkring i Byen og besørget deres Ærinder, kom de ind til Fabers igen og blev trakterede med Kaffe eller Aftensmad. Til Gengæld kom Fabers jævnlig kørende til Selleberg med Børn og hele Husstanden i en stor Holstenskvogn, hvori Madam Faber paraderede med et gult Nankinsslag, og Børnene nød saa Dagen igennem Landlivets Glæder, og aarlig blev der fra Selleberg sendt Proviant ind til Fabers: Slagtemad, en Fedekalv eller en Kalkun.

Til Husstanden paa Selleberg hørte ogsaa i en Række Aar Moders Lærerinde; som saadan fungerede en Tid en Jomfru Jørgensen fra Nyborg. Da denne efter Moders Confirmation skulde forlade Selleberg, syntes en af mine Tanter, der i de Aar opholdt sig hos mine Bedsteforældre som ung Pige, at Skik og Brug og simpel Sømmelighed krævede, at hun skulde græde ved den fleraarige Husfælles Af-

rejse (Taarer var i de Tider anderledes paa Mode end nu); men da hun aldrig havde brudt sig synderligt om den bortdragende, vilde Taarerne ikke komme af sig selv; hun hentede derfor frem en gammel, trykt Ligtale over en Onkel, som var død for flere Aar siden, og satte sig i Ensomhed til at læse den, haabende, at den skulde fremkalde den forønskede Graad; om den gjorde det, véd jeg ikke.

Madam Jørgensen, Nyborg

Samme Lærerindes Moder, Madam Jørgensen, Enke efter en Organist i Nyborg, blev Bedstemoders gode Veninde og blev hentet fra Nyborg, naar Bedstemoder trængte til Underholdning. Madam Jørgensen var en forsigtig Kone, altid formanende til at passe godt paa Helbredet; kun i én Henseende kunde man tillade sig, hvad man vilde, nemlig naar det gjaldt at gaa i Kirke; om det saa frøs aldrig saa galt (og der var den Gang hundekoldt i Kirkerne, da der ingen Kakkelovne fandtes), saa var det ganske udelukket, at man kunde blive forkølet eller syg af en saa from Handling som Kirkegang. Derimod mente hun, man skulde være meget forsigtig, naar man tog Fodvand. I hine Tider, da man ikke havde Badeværelser, var et Bad over hele Kroppen en ret stor Sjældenhed, og selv Fodbad toges kun med længere Mellemrum. Derfor formanede ogsaa Madam Jørgensen til Forsigtighed ved denne Akt; naar Fødderne var taget op af det koghede Vand, skulde de omhyggelig vikles ind i et Haandklæde, og hvis man saa i Løbet af Natten kom til at sparke dette af, udsatte man sig for alle mulige Betændelser. Madam Jørgensen var ogsaa som Bymenneske temmelig sødttalende og stod derved i Modsætning til de landlige Langkilder, i hvis Mund og

Breve Ordet „søde" ikke forekom; men det brugte Madam Jørgensen meget, os Børn kaldte hun sine smaa Engle. Følgende Brev vidner om, hvordan Byfolk satte Pris paa at komme paa Landet, ikke blot for den frie Naturs Skyld, men fuldt saa meget for de materielle Fordele, der kunde følge med, og det viser ogsaa, hvilken Pris man satte paa Græssmør.

Nyborg, den 14de Maj 1851.

Min kjære, gode Veninde!

Jeg takker Dig og dine Kjære ret hjertelig for den behagelige Dag, vi i Søndags tilbragte hos Dem. Tiden gik saa hurtig, at vi næppe vidste, hvor Dagen blev af. Vi vare hjemme Kl. 12, og til megen Glæde for os var Magasinet i Vognen blevet forsynet med en Krukke græs Smør og dito Fløde. Min kjære, gode Ven! Du skulde vel ikke vide, hvem der har været saa hjertegod at overraske mig dermed. Min Søn udbrød: „Men har Du ikke takket Madam Hvenegaard derfor?" Jeg forklarede ham, at det var mig umuligt, da jeg ikke vidste det; og derfor vil jeg nu ret inderlig takke Dig derfor, min kjære gode Veninde! Du sagde nok, at Thalia (Datteren) endnu næste Dag kunde smage græs Fløden; det tror jeg nok, naar Du sørgede derfor. — Du kan tro, det var koldt paa Hjemturen, saa vi kunde behøve alt det Tøj, vi havde paa, og jeg maa takke Gud, at jeg befinder mig saa vel efter Rejsen. Især hilses Du kjære fra din hengivne Veninde

Lucie salig Jørgensen.

1846 havde Bedstefader faaet det nye Stuehus færdigt, og i de følgende Aar fortsatte han Byggeriet! Først en grundmuret, teglhængt Længe, „Mejeriet", hvori der var Bryggers, Mælkestue, Ostekammer, Vaskehus og en Hestegang, som baade Kærnen og en Kværn blev trukket ved. I Flugt med Mejeriet byggedes en Kostald med Straatag (1853) og vis à vis den en Hestestald (1854); men den naaede Bedstefader aldrig at faa at se indvendig; for i Sommeren 1854 blev han syg af Kræft, som førte til et langvarigt og meget smertefuldt

Sygeleje, der endte med Døden den 3dje Februar 1855. Ved Begravelsen stod hans sorte Kiste i Salen, hvor det røde Betræk paa Stolene var skjult med paaheftede hvide Lommetørklæder. Bedstemoder og de øvrige Kvinder af Familien sad ikke i Salen, for det var den Gang ikke passende, at Kvinder viste sig ved Begravelser; de sad i et Gæstekammer bagved og havde Døren staaende paa Klem, saa de kunde høre Salmesangen og Talen. Denne blev holdt af Pastor Strøm i Marslev. I Modsætning til vor Tid, der betragter et langt, pinefuldt Sygeleje som en tung Tilskikkelse og ikke andet, havde Pastor Strøm og hele hans Tid den Anskuelse, at en pludselig Død uden forudgaaende Sygdom er en Slags Dom, hvor Synderen rykkes bort uden at faa Tid til at gøre Bod og berede sig til Døden. Der staar i Talen: „Men Beredelsestiden udeblev ikke her; allerede i den afvigte Sommer begyndte den, og da Løvfaldstiden kom, da kom ogsaa hans Løvfaldstid; da maatte han lægge sig paa det Leje, hvorfra hans Legeme ikke mere skulde rejse sig. Og Herren var med ham paa denne hans Sotteseng; han styrkede ham i Taalmodighed og Hengivenhed; han bevarede i ham Sjælens Klarhed næsten til den sidste Stund, at han maatte have Ro og Sind til at betænke sin Saligheds Sag; og sandelig — al denne Naade var ikke forgæves imod ham; hvor modnedes han ikke under alt dette!" — En Ejendommelighed ved Begravelsen er det ogsaa, at Kisten ikke blev ført ad den korte Markvej over Sellebergs Marker til Birkende; man havde nemlig den Overtro, at et Lig ikke maatte føres ad en Bivej; derfor kørte Ligvognen den tre Gange saa lange Vej om ad Nyborgchausséen.

I Aarene før Bedstefaders Død var ogsaa et Par andre af Familiens gamle gaaet bort; disse gamle havde i de foregaaende Decennier vel svunget sig op, men havde dog aldrig helt aflagt de gamle Sæder og Skikke. 1853 døde Bedstemoders Broder Rasmus Langkilde paa Kroghenlund; ham havde hun elsket særlig højt; derfor vilde hun ogsaa strenge sig særlig an til hans Begravelse; og hun, som ellers altid bandt sine Kranse af Havens Flora, købte nu, da der ingen Blomster var i Haven (det var i December) for en Mark Snebær og bandt

dem i en Krans; men dette, at hun gav Penge ud, ja, ligefrem en hel Mark (33 Øre) for at dekorere en Krans, blev baade af hende selv og andre ansét som en umaadelig Flothed; ved dette splendide Bevis paa hendes Kærlighed til den afdøde Broder, sagde man: „Se, hvor hun elskede ham!"

Næste Aar (1854) døde Bedstemoders ældste Søster, Møllerkonen Anna Mayntz paa Langhøjs Mølle; hun hørte til de gammeldags Arbejdsmennesker, der betragtede Arbejde som Livets bedste Glæde; for naar de unge i Møllen kedede sig og sagde: „Hvad skal vi dog more os med?" svarede hun regelmæssigt: „Mor Jer med jert Arbe', Børn." Saaledes var der nu kun faa tilbage af den ældre Generation. Disse gamle formanede stadig til fornuftig Økonomi og advarede mod at gøre Gæld. Bedstemoder Hvenegaard fremkom tit med den Maxime: „Naar I faar nyt Tøj, maa I aldrig begynde at gaa dermed, før I har betalt det." Og gamle Lars Petersen paa Kejrup udbrød, naar han saa de yngres Leben: „Bankerot, Bankerot!" han gik selv til daglig i sine Stuer i Træsko med Halm i. Og Onkel Hendrik Langkilde paa Langkildegaard sagde: „Der skal større Forstand til at bevare en arvet Formue end til selv at samle en Formue."

Den yngre Generation, der nu skulde til at drive Familiegaardene, klarede sig helt godt en Tid; de havde jo foreløbig den arvede Kapital at tage af, og det var gode Aar for Landmændene endnu i 60erne og 70erne. Men da der saa kom daarligere Tider efter 1880, begyndte Tilbagegangen for Familien. Det første Craque, der kom, var paa Hollufgaard; det indtraf allerede 1873 og var ikke Følge af Tiderne, men af ubegribelig Godtroenhed. Ejeren, Christen Langkilde, Bedstemoders Brodersøn, var meget gode Venner med en Sagfører i Odense; da denne en Dag havde besøgt ham og vilde til at stige til Vogns, sagde han: „Det er sandt, Langkilde, jeg har en Veksel her; gør mig den Tjeneste at sætte dit Navn under den." Langkilde tog Vekselen og gik ind og underskrev den, endskønt Pladsen, hvor Summen skulde staa, var blank. „Vennen" udfyldte saa Vekselen ved at sætte en uhyre stor Sum paa, og da den blev præsenteret Langkilde til Ind-

Fynske Årbøger 1945

frielse, viste det sig, at han umulig kunde udrede saa mange Penge; han maatte saa overlade Fædrenegaarden til Fyens Disconto Kasse og flytte ind paa et Landsted ved Odense, hvor han døde allerede næste Aar, vel nærmest af Græmmelse.

I Firserne, Halvfemserne og Begyndelsen af dette Aarhundrede kom det endvidere til at knibe for mange af Slægten; en Del maatte gaa fra Gaardene, fordi de ikke kunde klare sig overfor deres Kreditorer, andre solgte deres Gaarde, fordi de indsaa, at en fortsat Drift af dem kun vilde bringe dem Tab, og nu er der af Familiens 22 Gaarde kun tre tilbage i Slægtens Eje. Desuden afveg mange af de yngre i Familien fra Traditionen, idet de ikke længere ansaa Landbruget for den eneste saliggørende (og indbringende) Levevej, men gav sig til at studere.

Da Bedstefader var død, vilde Bedstemoder blive siddende paa Selleberg og drive Gaarden ved Hjælp af en Forvalter. Hendes nærmeste mandlige Slægtninge saa sig da om efter en paalidelig Forvalter, og Valget faldt paa min Fader, Peter Vilhelm Ludvig Lassen, som var Forvalter paa Fænø under Godset Hindsgavl; han var Søn af Sognepræst Søren Peter Lassen til Østrup og Hjadstrup; han blev saa Forvalter, senere Forpagter og til sidst Ejer af Selleberg.

* * *

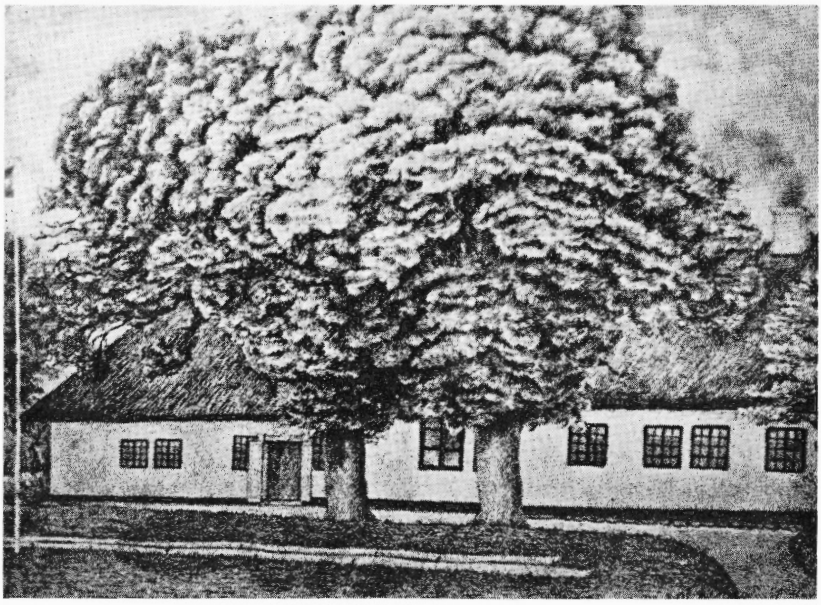

Østrup Præstegaard set fra Haven

MIN FARFADER SØREN PETER LASSEN

var en Købmandssøn fra Throndhjem, født den 24. Marts 1785. Som 9-aars Dreng mistede han sine Forældre og kom da i Huset hos sin Svoger, Rektor Holst, som holdt ham til Studeringerne, og fra hvis Skole han blev dimitteret til Københavns Universitet. Som Student havde han det meget smaat og maatte ofte lide Sult. Efter en saadan ufrivillig Fastetid fik han engang opdrevet saa mange Skillinger, at han kunde gaa ind paa en Beværtning i Klosterstræde og nyde en Portion Frikadeller, og disse smagte ham saa godt, at han siden altid, naar den Ret kom paa Bordet, uvilkaarligt udbrød: „Klosterstræde!" Da han senere fik Regensen, hjalp det noget, men dog ikke anderledes, end at han, da han 1806 havde taget theologisk Eksamen, ikke kunde skaffe Penge til at tage hjem til Norge for. Mens han ventede paa Rejsepenge deroppe fra, foreslog en Ven ham fore-

Fynske Årbøger 1945

lobig at tage Plads som Huslærer, indtil han havde tjent noget at rejse hjem for. Han fulgte Raadet og blev Huslærer i Lumby ved Odense hos den meget ansete og meget myndige Amtsprovst Lütken. Han rejste saa til Fyen og havde alle sine Ejendele hos sig i en Haandvadsæk og blev derfor pinlig berørt ved, da han kom til Postgaarden i Odense, at forefinde to Vogne fra Præstegaarden i Lumby, én for ham selv og én for hans Bagage.

I Lumby var han først Huslærer i 4 Aar og blev saa 1810 personel Kapellan hos Amtsprovsten. Da Norge blev skilt fra Danmark 1814, besluttede han at blive her og blev saa 1818 kaldet til Sognepræst for Østrup og Hjadstrup her paa Fyen, i hvilket Embede han blev siddende til sin Død 1877, altsaa i hele 59 Aar.

— — —

Medens han var Kapellan i Lumby, gjorde han en Gang en Rejse til København; men da maatte han henvende sig til en Ven, en Slægtning af Amtsprovsten, om at yde ham et Laan. Denne Bøn om Laan blev affattet paa Vers og var stilet til Hr. O. D. Lütken, Lærer ved Hr. Brohms Institut, Odense.

Med tomme Pung til Kjøbenhavn at rejse,
Det samme er som i et Dyb at dejse,
Hvorfra man aldrig kommer op.
Da jeg just nu er stædt i saadan Vaande,
Saa gaae mig, kjære Ven, med Hjælp til Haande
Og siig til ovenmeldte Uheld Stop.

Laan mig, alt hvad De kan, jo meer jo bedre,
Til Gjengjæld skal jeg Dem vist altid hædre
Som den, der godhedsfuldt hjalp paa min Pung.
Vel er det sandt, det varer maaske noget,
Til Menigheden aabner Kistelaaget
For Kapellanens Børs at gjøre tung.

Men lige meget — vist og sandt jeg haaber,
At jeg skal være hos Dem i October
For at afgjøre venskabsfulde Laan.
Da, splide mig! jeg kommer og betaler,
Om det saa var, selv hundrede Rigsdaler,
For hvilke her De har min norske Haand.

Lumbye, den 28. August 1817. S. P. Lassen.

Laanet fik han og betalte det ogsaa punktlig tilbage, hvad en Kvittering fra Lütken, dateret 7de Oktober 1817, udviser.

Min Bedstefader valgte altsaa at blive her i Danmark fremfor at søge Embede i Norge. Men han vedblev sit lange Liv igennem at tale med udpræget norsk Accent. Som Dreng var jeg derfor ikke dristig ved at tale med ham i Enrum; jeg trængte til en Tolk. Bønderne ude paa Sletten har vel vænnet sig til at forstaa ham, naar han prædikede. Derimod havde han intet af Normændenes Stejlhed og stive Væsen; han var snarere yderst charmant, hensynsfuld og imødekommende. En Gang da han blev forstyrret i sin Prædiken af en Kone, der hostede ganske øredøvende, sagde han: „Den christelige Veninde, som er besværet af denne for Menigheden generende Hoste, bedes forlade Guds Hus." En Banlysning er vist aldrig blevet udtalt i høfligere Ord.

Et Par Aar sad han ene i den gamle Østrup Præstegaard. Men i 1821 „anholdt" han hos Provst Boesen i Vigerslev om hans næstældste Datter Joachimines Haand. Boesen var en meget kendt Præst paa den Tid, ikke mindst fordi han aldrig havde sluttet sig til den da herskende Rationalisme, men prædikede positiv Christendom, noget pietistisk farvet. Han havde sendt Datteren Joachimine over til Christiansfeld, hvor hun fik hernhutisk Paavirkning. Nu var hun igen i Hjemmet og hjalp Moderen med den store Husholdning og med at passe de mange yngre Søskende. Moderen var født Ewald, en Slægtning af Johannes Ewald. „Da blev Joachimine," som Provsten skriver, „uformodet forlangt til Ægte af Pastor S. P. Lassen, og da vi kendte ham som en god og retskaffen Mand, toge vi ikke i Betænk-

Fynske Årbøger 1945

Cathrine Boesen, f. Ewald, Vigerslev

Provst Jens Frederik Boesen, Vigerslev

ning at forestille hende hans Begjæring med Tillæg, at saafremt hun selv følte Tilbøjelighed til at indtræde paa den hende saaledes aabnede Bane, kunde vi intet have derimod. Efter en Del Betænkeligheder resolverede hun da til at opfylde hans Ønske!"

Hun selv skrev i et Brev til sin Svoger, Købmand Brandt i Nyborg (Fader til den senere Præst Carl Brandt ved Vartov): „Man troe mig, jeg har ikke gjordt dette Skridt uden mange Sukke og Bønner til Ham, som styrer Alt. Han, den evig kjærlige, har dog hidindtil hjulpet mig arme vel igjennem, og gjordt langt mere imod mig, end jeg kunde vente. Han vil da vist herefter heller ikke slippe mig eller lade mig staae til Skamme, naar jeg holder mig til ham. Imidlertid tænker jeg ikke uden Ængstelse paa den Tid, jeg skal forlade mine kjære Forældres Huus, og tage hen til et for mig saa aldeles fremmed Sted, især da min gode Lassen er mig temlig ubekjendt; vi have hidtil kun haft liden Lejlighed til at blive ret bekjendte med hinanden; men han, som er evig god, vil i Naade være med mig."

Brylluppet fandt saa Sted kort efter i Vigerslev, den 12te Oktober 1821. Provsten skriver derom: „Hun blev da af mig, hendes hende usigelig højt elskende Fader, ægteviet, og da jeg betragtede hendes Bryl-

lup som en Takofferfest for mig og Mine, valgte jeg til Text: „Herren saae naadig til Abel og hans Offer." Hvorledes de skulde bringe Gud Takoffer, fik Brudeparret og Følget grundig Besked om, for det udvikles af den elskende Fader i en Tale, som i Opskriften fylder 32 Sider. Der fortælles, at hen paa Aftenen spurgte Brudgommen sin Svigerfader, om de maatte danse, og den gamle svarede: „Min Søn, hvis Du kan danse Stuen 3 Gange rundt med din Brud i din Arm og din Gud i dit Hjerte, saa maa I danse." Om min Bedstefader mente sig kapabel dertil, véd jeg ikke, og altsaa heller ikke, om der blev danset.

Den unge Kone blev ved med, som hun var vant til, at holde Andagt hver Morgen efter hernhutiske, tyske Andagtsbøger, f. Eks. Gossners „Schatzkästchen". Men Bedstefader kunde og vilde ikke deltage i den Form for Andagt, Rationalist som han den Gang var. De fik 8 Børn, af hvilke den ene døde som lille Dreng, og de to sidste var Tvillinger. Hvor glad, næsten kaad Bedstefader var ved Børnenes Ankomst, kan ses af et versificeret Brev, han sendte den nævnte Svoger Brandt i Nyborg efter det 4de Barns Fødsel:

Østrup, 4de Decb. 1826.

Lad op dit Øre,
Min Svoger kjær!
Saa skalst Du høre,
Hvad Nyt her er.

Alt af det Gode —
Tak være Gud! —
Jeg vel tilmode
Det taler ud.

Min Hustru kjære
I Gaar kom ned
Med — paa min Ære —
En Dreng saa fed.

Hun qvitted Knægten
Paa tredie Stund,
Han vog paa Vægten
Halvsyvend' Pund.

Og med Madammen
Staaer alting vel;
Siig dertil: Amen!
Af ganske Sjæl.

Du skulde bare
Krabaten see, —
Jeg knap kan bare
Mig for at lee.

Fynske Årbøger 1945

To Been saa skjæve
Som hjerte Fa'rs,
En kraftig Næve
Som Guden Mars.

En Pande høj
Som en muret Væg,
Og ej jeg løj,
Om jeg sagde Skæg.

Med Faderglæde
Jeg tolker sligt,
Vil Eder bede
Gjør Eders Pligt.

Kom snart herhen
Og see Drengen an;
Din Hustru send,
Om Du selv ej kan.

I skal faa Ærter
Og Bygmeelsgrød,
Maaskee og Tærter
Og Vinen rød.

Hurra for Drengen,
Hurra for mig,
For Mo'r i Sengen!
Hvor er jeg riig!

Men efter Fødselen af et Par Tvillingpiger 1832 var Moderen meget svag. Hendes Fader skriver herom: „Den 29de Maj besøgte jeg hende sidste Gang, da en større Upasselighed paany havde indfundet sig, og fandt hende vel noget svag, men dog, endog efter Lægens Forsikkring, uden al Fare; hun var ret munter og underholdt sig længe behagelig med mig, da vore Samtaler fornemmelig gik ud paa, at Herren aldrig glemmer Sine, hvorfor vi gjøre vel under alle Omstændigheder at see barnlig op til Ham og betro os ganske til hans Førelse, hvilket hun med taarefyldte Øjne og et Haandtryk, som jeg aldrig glemmer, bejaede. Ved denne Lejlighed erindrede vi os Ewalds dejlige Ord:

Du seer din Nød; men kan Du see,
Hvad om et Øjeblik vil skee,
Hvorlænge den skal vare?
Veed Du, om Gud i Morgen vil,
At Du med Tak skal smile til
Din overvundne Fare,

som hun, uden at vi den Tid i mindste Maade anede det, Dagen efter saa punktlig saa opfyldt."

Lise Bang, f. Lassen, med en Søn

Jette Lassen, Østrup

Næste Dag kom Moderen og saa til sin syge Datter og blev modtaget med den Efterretning, at det stadig var bedre. Den syge ønskede at komme op for at faa Sengen redt, klædte sig selv paa og gik ind i den anden Stue; men i det hun satte sig i Sofaen, besvimede hun, men kom lidt efter til sig selv og sagde ganske roligt: „Men hvad er det? Jeg véd intet;" saa faldt hun igen i Besvimelse; kun én Gang udstødte hun et svagt Suk og døde saa uden mindste Lyd eller Trækning.

Bedstefader skrev efter hendes Død om deres Ægteskab: „De Aar henlevede vi vel ikke i jordisk Overflødighed, og ikke fri for Næringssorg, mangen Gang i trange Kaar, men dog sandelig i stor huuslig Lyksalighed," og nu sad han tilbage med 7 Børn, hvoraf de to mindste var ganske spæde.

Min Oldefader beskriver sin Sorg over Datteren saaledes: „Os, hendes Forældre, besøgte hun, saa tidt hun kunde. Ak, hvor ofte har hendes gode Moder, naar hun ventedes hertil, siddet paa den be-

Fynske Årbøger 1945

Matthea Lassen, f. Christensen, Østrup

Pastor Søren Peter Lassen, Østrup

kjendte lille Bænk i vor Have og længselsfuldt set ud mod Østen, hvad Vejen til Østrup og glædet sig ved at see hende allerede langt borte; og hvor ofte har hun ikke i vor stille Eensomhed overrasket os og udbredt uforventet Glæde iblandt os ved at komme kjørende ind i vor Gaard, naar vi mindst ventede det, ja hvor mangen Gang har ej den gode Sjæl taalmodig pløjet den om Vinteren saa dybe, vanskelige Vej fra Østrup. Nu er det forbi, og i Stedet for fra hiin Bænk at see mod Østen efter hendes Komme, maae nu hendes gamle Forældre sidde i den nærved liggende Moshytte og i Tankerne skue ud mod det Østen, hvor hendes forklarede Sjæl nu har seet Naadens og Salighedens Sol oprinde for hende. Herre, Du lede os ved din høire Haand og saa optage os af uforskyldt Naade til Ære for Dig, der hvor vi vide, at vores Joachimine nu er. O, dér vil det blive os klart, at Du ved alt, hvad Du tilskikkede os, meente det godt med os."

6 Aar efter giftede Bedstefader sig igen; hans anden Hustru var Matthea Christensen, en Præstedatter fra Lunde paa Sletten. Hun

var allerede kommet i Huset hos Bedstefader i hans første Kones Tid, og efter dennes Død tog hun sig kærligt af de moderløse Børn. Nu blev hun en god Stedmoder for dem og fik nok at gøre, da hun selv fik 7 Børn, hvoraf dog én døde som lille. Jeg husker hende som en mild, stilfærdig Kone, der aldrig forlangte noget for sig selv, men var rede til at hjælpe andre og hygge om dem, naar hun kunde. Der voksede altsaa 13 Børn op i Østrup Præstegaard, saa det var intet Under, at der blev smaa Kaar, især da Tiderne under Bedstefaders første Ægteskab var daarlige. Desuden var han tilbøjelig til at give bort, naar han blot havde noget at give af.

Altid havde han da Pengesorger, og hans af Naturen muntre Sind kunde derved formørkes, saa han Dage i Træk gik tavs omkring og helst holdt sig ene. Af hans Breve faar vi da ogsaa et tydeligt Indtryk af den økonomiske Misère. Til en Datter skriver han 1863 (78 Aar gammel) om sin Hustru: „Moder, den gode Sjæl, er Gud skee Lov frisk; hun passer sin Mælkestue, sit Kjøkken og Huus og har dermed meget at gjøre i denne Tid, da hendes Piger daglig ere i Marken; hendes Liv er en bestandig Resignation og Frasigelse; hendes eneste Glæde er hendes Børn og deres Velgaaende; af udvortes Glæder nyder hun ingen og gjør ingen Fordring paa Livets Pragt og Stads. O, hvorfor har jeg ikke Evne til at gjøre hende Glæde ved at skaffe hende de Verdens Nydelser, som det kvindelige Hjerte plejer at sætte Pris paa; men det er i de sidste Aar gaaet umaadelig tilbage for mig; min Gjæld voxer ved de kjære Studerendes og den øvrige Families Fremhold, og jeg har vovet mig saa langt ud, at jeg ikke mere seer Land." Men saa kunde han søge Trøst i sin faste Gud-Fadertro, som han skriver til den samme Datter: „Jeg har i mine eensomme Timer lært mig flere Salmer og blandt andre: „Naar vi i Nød og Fare staae," og jeg har ofte mærket, at det letter Sindet at gaae dem igjennem i Tankerne. — Kom, kjære Lise, lad os forene os til at opfriske Sindet ved from Tillid til den algode Gud og ved fast Overbevisning om Viisdommen i hans Styrelse. Han kan paa Alting raade Bod, det har han gjort saa tidt, og det vil han gjøre endnu."

Fynske Årbøger 1945

Men naar saa Bedstefader var kommet gennem sine Tungsindskriser og havde genvundet sin Sindsligevægt, kunde han ofte slaa sig los med en eller anden Flothed for at glæde sine nærmeste, saaledes som det fremgaar af følgende Brev til den samme Datter, der var gift med en Landmand, Bang, som en Tid havde været paa Vikkelsø (i Odense Fjord), men nu var flyttet til Sjælland: „Mutter fejrede sin Fødselsdag forleden; her var ikke en levende Sjæl af Fremmede ved vort Middagsbord; men vi, Husets Folk, 9 i Tallet, sad og morede os i vor uforstyrrede Kreds paa det allerbedste. — Jeg gjorde den Dag, hvad jeg aldrig i mit Liv har gjort — og nok heller ikke gjør siere; thi det tog paa Pungen; men jeg gjorde det af inderlig Taknemmelighed mod Kællingen, som havde saa tro, saa tro passet Børnene. Da vi nemlig havde spist Stegen, og alle mente, Maaltidet var til Ende, kom Marie (en voksen Datter) ind med én og derpaa med en anden Bakke, hvortil Mutter gjorde store Øjne; thi hun vidste ikke noget af det; paa den ene Bakke stod 9 Glas og to halve Flasker, og paa den anden et Glasfad, hvorpaa laa Confectrosiner og Krakmandler; og strax lod der een Gang og to Gange: pop, pop; thi Gudme (Kapellanen) skar Staaltraaden over paa de to Halvflasker, af hvilke flød skummende Champagne i Glassene, og saaledes drak vi Mutters Skaal den Dag; det kan man gjøre een Gang, naar man er alene med Sine og ikke har Huset propfuldt af Gjæster, saa man næppe har Plads til at røre sig, hvilket jeg arme Tyv frygter for vil blive Tilfældet paa min Fødselsdag, men de skal min Sæl heller ikke faa Champagne . . .

Mutter er Gud skee Lov rask og vimser om som en Tøs paa 16 Aar, endskjøndt hun har fyldt de 50 og har ligesom jeg mistet nogle Tænder, men det gaar nok alligevel.

Søren (ældste Søn af andet Ægteskab) skal med det første have en Rolle i „Gjenboerne", som Latinskolens Disciple giver til Bedste for Asylet; da vil hele den Lassenske Familie glimre fra den Største til den Mindste i en Loge, for vi vil alle see paa, hvorledes Fyren med sine hjulede Been tager sig ud paa Skuepladsen. Jette (en Datter af

første Ægteskab) er Pokkers i Vinden i Odense: Kammerherre Klaumann inviterer hende til sine Circler, Stadslæge Helveg til sine Baller, Apotheker Petersen til sine Selskaber, Byskriver Schønheyder sender hende svenske Bøger, som hun ikke forstaaer, med Udskrift „til den Smukkeste" paa Konvolutten; hun gaaer almindelig under Navnet: Pastor Lassens Datter. — Af Nyheder kan jeg fortælle Dig, at Mutter kjøbte i Gaar en rød Kviekalv af Anneksbonden for 2 Rdl., som jeg naturligvis maatte betale; jeg lod mig samme Dag snyde af en Jøde fra Friederichsstadt, af hvem jeg kjøbte et Barometer, et Mikroskop og tilbyttede mig et Thermometer, der viser paa „Meget koldt", skjønt jeg synes, det er ikke engang koldt, alt for 3 Rdl. — Jeg vilde ønske, at Du endnu sad paa det nære Vikkelsø, for at jeg kunde see dit kjære, lille, skjælmske Ansigt en Gang imellem. Men det faaer nu være det samme, hvor Du sidder, naar Du bare sidder paa din trinde Popo med et glad Hjerte og et fornøjet Sind. Gud glæde Dig af sin rige Miskundhed og lade Dig have Helbred og Lykke i din huslige Kreds. — Siig Bang, at vil han som jeg have en god Pibe Tobak, da skal han som jeg lade melere 39 Slags mellem hinanden fra det Ringeste til det Kostbareste; det kan Du tro er Knas for din

hjerteligt hengivne Fader.

Bedstefader viser sig i dette Brev som „en glad Røger", og han røg sin Pibe lige til sin Død i en Alder af 92 Aar. I sin høje Alderdom kunde han ikke mere holde Ild i Piben og kunde daarlig holde den i sin tandløse Mund; da maatte en Datter idelig hen og tænde Piben for ham paa ny. Overfor sine Børn indsaa han ogsaa, at det var bedst ikke at forbyde dem noget, som de dog ikke kunde afholde sig fra; derfor skriver han om den nævnte Søn: „Søren er flink i Skolen; den Knægt har begyndt at røge Tobak, og jeg har været saa fornuftig at forære ham en Pibe; thi jeg veed, at Tobakslysten gjennembryder alle Skranker."

Endvidere ser vi af Brevet, at S. P. Lassen befandt sig bedst derhjemme ene sammen med sine nærmeste, medens han gruer for den

større Selskabelighed til hans Fødselsdag, og det endskønt han som faa var anlagt for Selskabelighed; han var en omhyggelig Vært, der sørgede for hver enkelt af Gæsterne, og ingen kunde som han holde et helt Selskab i Aande ved sin Livlighed. Han var ogsaa en Hjemmets Mand i den Forstand, at han ikke holdt af at komme ud paa Rejser; naar nogen foreslog ham at rejse, svarede han:

„Lad rejse, lad rejse,
Hvo hjemme keder sig,
Jeg siger Tak for mig."

Og det var vist ikke blot af økonomiske Grunde, han aldrig tog hjem til Norge for at besøge sine Slægtninge. Han havde et Par Søstre deroppe; dem vilde han gerne hjælpe og sendte dem af og til Naturalier, f. Eks. en Tønde Rug og en Ost; Penge havde han jo ikke tilovers. Men hvad Rejser angaar, holdt han sig indenfor Fyens Grænser og vilde nødig længere ud, end han kunde køre i sin egen Vogn med den gamle Kusk Mads paa Bukken.

Overfor de ældre i den store Børneflok var Bedstefader efter Tidens Skik streng og respektindgydende, og det kunde aldrig, saa længe de var Børn, falde dem ind at tiltale ham, naar han ikke talte til dem først, og han lærte dem, at Guds Navn og alt, hvad der angaar Christendommen, er saa højhelligt, at det ikke sømmer sig at nævne det i daglig Tale. Men Tidsaanden førte med sig, at der kom et mere fortroligt og tvangfrit Forhold mellem ham og de yngre Børn, hvis Barndom faldt efter 1848, og de kunde frit tale med ham, ogsaa om det religiøse.

Var Bedstefader end bedst tilpas i de daglige Folder, indsaa han godt, at de unge skulde more sig, ikke mindst i Hjemmet, hvor der holdtes baade Baller og Børneselskaber. I et Brev til den nævnte gifte Datter skriver han: „Vi venter alle vore Børn hjem til Julen, kom med, her vil maaskee vanke en Svingom. Schwesterchen, willst du mit?" Og i et andet Brev giver han en Skildring af et Børnesel-

skab: „Vi havde saa det omtalte Drenge- og Børneassemblée, hvorved der var megen Støj og Lystighed. 11 større og 5 mindre Karle er ikke gode at holde Styr paa, og jeg havde min fulde Hyre med at passe paa, at de ikke skulde brække Hals og Been, dels selv, dels paa hverandre. Det første, jeg saae, var Niels Møller højt oppe i Sommerpæretræet, jeg forfærdedes ved at see ham lige oppe i Toppen og bad ham smukt komme ned, hvilket og lykkelig skeete, men til stor Meen for de andre, som stod nedenfor og saae op til Pærerne som Ræven til Rønnebærrene. Derefter drog de større over i Skoven, hvor de hujede og vrælede, saa jeg i Frygt for, at en Ulykke var paa Færde, løb derover, men det var dog ikke andet end en Leg, som de kaldte Røvere, og som endte med, at 4 af dem havde brudt ind i Skovhuset, som skulde forestille en Røverborg, og hvorfra de forsvarede sig mod de øvrige 7, som med Kjæppe og Stavere bombarderede Vinduer og Døre, medens de indenfor brød Gulvstenene op og dannede deraf en Barrikade for Døren. Det var en stor Glæde for dem, men jeg kan ikke andet end ryste paa Hovedet, naar jeg ser Ruinerne af den fordums Herlighed i Skovhuset."

Man kunde maaske deraf slutte, at Bedstefader ikke var Børneven; men at han godt kunde skrive til Børn, viser følgende Brev til en lille Dattersøn, hvis Fader var Præst i Ringkøbing, skrevet 15. Februar 1864:

„Tirrelit, quirrelit, trilit" — hørte jeg i dette Øjeblik lyde ned fra en høj Trætop i Naboens — du véd nok Jeppes — Have. Jeg løftede Øjet og saae en dejlig spraglet Vaarfugl hoppe nok saa fornøjet fra Gren til Gren, alt imellem qviddrende sit Tirrelit. O, I lykkelige Fugle, tænkte jeg, I er dog altid glade selv i Storm og Slud, og finder I ikke et Frøkorn i eet Træ, saa søger og finder I det i et andet og quiddre saa Eders Tirrelit op til ham som føder Eder, alligevel I ikke saae og høste (Du veed jo nok, hvem det er). Og, tænkte jeg videre, hvem der dog kunde ligne Eder; men hvem kan det? Dog jo, det gjøre alle gode, uskyldige Børn; kommer der vel imellemstunder en Taare i deres Øje, saa viske de den snart bort igjen, og see saa atter saa tillids-

fulde op til deres trofaste Fader og kjærlige Moder, under hvis Varetægt de finde sig trygge, og hoppe saa fra den enes Knæ til den andens Skjød, som Fuglene fra Gren til Gren. Og, tænkte jeg, saadan en munter Fugl er vist min lille Peter ovre ved Nordkanten af Ringkjøbing Fjord. Ja, kjære Sønneken, jeg haaber vist, at du vil blive glad og lykkelig, naar du vil blive ved at ære Fader og Moder — som der staaer i det fjerde Bud — og ikke tager dig et Knups engang imellem alt for nær; thi det maae alle Børn, som skulle blive til noget, vænne sig til; jeg mener nærmest et Knups af Fader, og faaer du det, saa kys hans Haand; thi du kan være vis paa, at det er godt meent; af Moder og Tante faaer du vist ikke noget Knups, og skulde lille Broder Olav ville give dig et — som vel engang imellem kan skee, for han er nu saa feteret og caresseret, at han let kan blive stor paa det — saa ræk du ham blot Haanden til Forlig, og sig venlig til ham paa Tysk, som du maaskee kan komme til at lære i disse Tider: „Lassen Sie solche Narrentheidungen." — Jeg kan ikke glemme den Fugleqvidder saa opmuntrende den var, den faldt som en glædelig Haabstraale i mit just ikke meget fornøjede Sind. Jeg tænker, du qviddrer vel ogsaa paa din Vis, smaanynnende en eller anden Sang, som Moder har lært dig, og derved opmuntrer din Fader, som vel ogsaa er lidt alvorlig i denne Tid. — Vil du sige Mester Olav, at naar han faaer lært at knappe sine Bukser, kan han følges med dig til mig, saa vil jeg ride Ranke med dig paa det ene Knæ og ham paa det andet; men han maa først drikke dygtig Fisketran, for jeg gider ikke seet ham med udslaaet Næse eller Knuder bag Ørerne."

Som Barn af Rationalismens Tidsalder var Bedstefader stærk i at uddele Formaninger til sine Børn, baade skriftlig og mundtlig. Han sagde gerne: „Jeg har en Veksel, som aldrig protesteres: „Kun Flid og Dyd er Vej til Hæder, betræd den Vej med faste Fjed." Men det er ejendommeligt, hvor ofte han formaner Børnene, særlig til at være beskedne og dannede, høflige og hensynsfulde i deres Væsen. Han skriver f. Eks. til en Søn, der lige er kommet ud i Verden: „Husk paa, hvad jeg raadede til ved Afrejsen, naar Du besøger nogen. Anmeld

din Kommen med en pæn Banken paa Døren med din krummede Langefinger, ikke djærvt og plumpt med den hele Næve, som Mads gjør; gjør en smuk og høflig Bøjning med Hovedet, og ræk ingen din Haand, især ikke til Damer, førend de byder Dig sin." Og et andet Sted: „Jeg kan ikke undlade at raade Dig til med al Flid at vænne Dig til Frihed og Lethed i Ord og Manérer, naar der er Fremmede, og lad altid Høflighed, som Du veed, jeg holder saa meget af, ledsage baade dit Forhold og din Tale." Naar Familien kørte til Selskab, beordrede Bedstefader de unge til at sidde tavse i Vognen; de skulde saa tænke over, hvem de rimeligvis vilde komme sammen med, og overveje, hvad det kunde interessere vedkommende at tale om, for al Selskabeligheds Alfa og Omega er: ikke at snakke om sine egne Interesser, men at lede Samtalen hen paa noget, som kan interessere den, man taler med.

Bedstefader animerede ogsaa Børnene til at lægge sig efter Spil og Færdigheder, som kunde gøre dem „salonfähige". Da han hører, at den ovennævnte Søn bliver underholdt med Kortspil af to af Husets Damer, skriver han: „Det er dog virkelig meget smukt, at de vil underholde Dig om Aftenen med ½ Times Hanrej; dog vilde jeg tilraade, at Du hellere bad om en Trehaandswhist med blind Makker; thi det vilde uden Tvivl baade vække Dig til større Opmærksomhed og styrke Hukommelsen og give Dig fastere Øvelse i et Spil, som nu er meget almindeligt, men NB spil aldrig dette eller noget andet Spil for højt."

Da samme Søn var blevet Forvalter hos den bekendte Etatsraad Tesdorph paa Falster, faar han følgende Formaning: „Jeg vil bede Dig om at udvise den størst mulige Opmærksomhed for i alle Maader at vinde din højtærede Principals Tilfredshed og Yndest. — Du vil gjøre ham din Opvartning Store Bededags Formiddag? See dog til at faa at vide, til hvilken Tid det kan være ham bekvemmest for ikke at forhindre hans mulige Kirkebesøg, og viis den største Høflighed mod ham baade i Ord og Manérer, saa at han kan faa Indtrykket af, at Du er en ung Mand, der ikke mangler behørig Dannelse."

Til en Datter, der var i Huset hos en Søster og Svoger, skriver Bedstefader: „Det var fortræffeligt gjort af Dig, at Du — jeg tror endog, at Du selv tilbød det — vilde blive hjemme, mens Langkilde og Sine var borte. Saaledes skal og bør en underordnet altid gjøre, frasige sig en Fornøjelse, eller hvad der ellers kunde være kjært, naar det kan mærkes, at de Foresatte gjerne seer, at vi opoffre vor Lyst for at gjøre vor Pligt og være dem til Behag."

Bedstefader havde maaske nok en Fornemmelse af, at de mange Formaninger kunde trætte Børnene; han skriver en Gang: „Lad mine foranførte Formaninger ikke trætte Dig; Du vil faa flere, naar Du kommer hjem."

Som Prædikant ansaa Bedstefader det dog ikke for sin Hovedopgave at formane og heller ikke at belære, men derimod at røre; Tiden var jo følsom. Han skriver til en Søn, som havde holdt sin første Ligtale: „Kan Du røre Gemytterne? saa gratulerer jeg Dig; thi det er et sandt Ord, som staar indhugget paa Prædikestolen i Hjadstrup: lacrymæ auditorii sunt laudes presbyterorum (Tilhørernes Taarer er Præsternes Ros). En rigtig opbyggelig Prædiken maa have følgende Dele: Først dogmatisk Indhold, som øses af Texten, men ikke udtværet i lang, selvbehagelig Udvikling; dernæst: Moral, hvor Livspligten tydelig fremsættes, flydende af første Del, fremdeles paranetisk, formanende til at følge Pligtbudet i Livet og endelig talende til Følelsen, saa at Tilhørerne føler sig rørte ved det indtrængende Foredrag. Dette sidste anseer jeg for det vigtigste ved en god Prædiken, og kan Du tilegne Dig dette, da vil Du opbygge selv de meest dannede Tilhørere, især dersom det lykkes Dig at føre et smukt og tiltalende Sprog i dine Prædikener."

* * *

Paa sine gamle Dage kom Bedstefader bort fra sin Ungdoms Rationalisme, og han udtalte, at han var naaet til Sikkerhed i Troen paa Jesus som Guds Søn, men at det havde kostet ham Kamp at

Fynske Årbøger 1945

komme dertil. Dog følte han sig ingenlunde tiltalt af den netop da stærkt fremrykkende Grundtvigianisme; han skriver: „Jeg venter Besøg af den som gejstlig Taler berømte Pastor B. og skal modtage ham med al Artighed, skjøndt han er stiv Grundtvigianer, hvormed jeg aldeles intet har at skaffe."

Men havde Bedstefader end været paavirket af Rationalismen, var han dog langfra et tørt Forstandsmenneske; i æsthetisk Henseende var han tværtimod erklæret Romantiker; han havde som Student med Begejstring hørt H. Steffens's berømte Forelæsninger paa Ehlers Kollegium, og siden traf han sammen med Steffens hos dennes Slægtning, Zeuthen i Skamby, og Bedstefader, som ellers ikke havde for Skik at sidde tavs mellem andre, erklærede bagefter, at naar Steffens talte, tav man helst stille og lod ham være enetalende. Med Tilslutningen til Steffens fulgte ogsaa Begejstring for Oehlenschläger, der var hans Yndlingsdigter i den Grad, at han kunde lange Stykker af hans Digtninge udenad, og i Mørkningen gik han ofte op og ned ad Gulvet og reciterede Sange af „Nordens Guder" for sine Børn; naar han saa af og til gik i Staa, hjalp Bedstemoder ham gerne paa Gled igen. Han selv digtede tit og gerne; men hans Forsøg i den alvorlige Genre er noget højtravende; derimod kom han bedre fra humoristiske Vers i Stil med hans Landsmand Wessel. Ovenfor er anført et Par af hans Breve paa Vers; her følger nogle kortere Vers. En Gang havde han fra Slægtninge i Norge faaet sendt en norsk Ost; han sendte da følgende Kvittering til Posthuset i Odense:

God Nordmands Kost,
En gammel Ost,
Er lagt i Kassen,
Testerer Lassen.

Da en Bog i Præsternes Læsepakke, som Bedstefader var Formand for, var blevet plettet, skrev han følgende Vers til Provsten i Lunde, som han ansaa for den skyldige:

Fynske Årbøger 1945

Anlangende de Fedtepletter,
Da maa man vide, at blandt Retter,
Der nydes i November tidt,
Er Brød, besmurt med Gaasefedt.
Nu kan det meget gjerne være,
At Lunde-Præst har villet tære
Det Fedtebrød, han holdt i Haand,
Imens han med begjærlig Aand
Nød Maanedsskriftet, og at Fedtet
Er dryppet, før han ret fik bidtet,
Ned paa den slemt besmurte Bog.
Thi skal den Reg'l dig gjøre klog:
Vilst du Lekturen ej beplette,
Da skalst du Suul til Side sætte.

Og til **Præsten** i Klinte, som havde bebrejdet Formanden, at han „gav Hals", saa snart der var mindste Uorden i Læsepakkens Cirkulation, skrev **han**:

Min noble Broder hist i Klinte,
Som giver mig den fine Finte,
At jeg kan gi'e tilbørlig Hals!
Du høre skal min Halses Torden,
Saasnart Du volder mig Uorden
I Læsepakkens jævne Vals.

Bedstefader var ogsaa meget musikalsk; hans Stemme lød smukt under Menighedens Salmesang i Kirken, og hjemme satte han Pris paa, at store og smaa sang med hinanden om Aftenen, og han var aktivt Medlem af flere mindre Musikforeninger, hvor han spillede Fløjte.

S. P. Lassen yndede de klassiske Sprog, og af dem navnlig Latin; og han holdt af ved forskellige Lejligheder at udtrykke sig med korte Sentenser paa Latin. Da han en Gang skulde underskrive min Faders

Karakterbog, hvor Karaktererne ikke var saa gode, som han kunde ønske, skrev han: Vidi, meliores sperans (jeg har sét dem, haabende dem bedre). Han korsede sig ogsaa over, at nogle af hans Sønner, skønt Theologer, ikke kunde bedre Latin. Derfor stillede han én af dem pr. Brev nogle Opgaver, som han skulde besvare paa Latin, f. Eks.: Filia sub tilia mea net fila subtilia (min Datter spinder fine Traade under Linden), eller: Nil est in intellectu, qvod non antea fuerat in sensu (der er intet i Erkendelsen, som ikke først har været i Sanserne), og han skriver: „Studér nu paa Opgaverne, men med den latinske Grammatik ved Siden af; thi den er aldeles nødvendig til at gjøre Dig sikker i at see baade det Regelmæssige og det Uregelmæssige."

Men han beskæftigede sig ogsaa med de levende Sprog; en voksen Datter maatte jævnlig møde i hans Studerekammer om Aftenen og faa Undervisning i Fransk, og da han var 82 Aar, begyndte han at studere Italiensk og naaede saa vidt deri, at han kunde læse Silvio Pellicos la mia prizioni.

Bedstefader var altsaa fuldt ud Barn af sin Tid; men i et Par Retninger viste han sig dog at være forud for Tiden. Han fandt det besværligt at finde ud af de mange Navne paa –sen, Hansen, Jensen o. s. v., og derfor raadede han sine Sognebørn til at antage andre Navne og var dem behjælpelig med at finde paa saadanne; og saaledes fik mange dér i Sognene Navne, som holder sig den Dag i Dag, og det var længe, inden der var Tale om at købe sig et andet Navn. Dernæst var han i hygiejnisk Henseende forud for Tiden. Han skriver: „Det var i 1818, at jeg konfirmerede en af Brystsyge meget betaget Dreng; han var saa svag, at han kun med Nød og næppe kunde modtage Konfirmationsvelsignelsen. Nogen Tid efter kom jeg ned til Stige, hvor hans Moder boede, det var en dejlig, solvarm Dag med stille Vejr; jeg raadede hans Moder til at sætte ham paa en Stol og vel indhyllet i Klæder ud i Luften, i Læ, hvor det ikke luftede koldt, men hvor Solen skinnede med sine varmende Straaler og ret kunde gjennemhede ham, og flittigt gjentage dette i bekvemt Vejr.

Fynske Årbøger 1945

Aaret efter eller et Par Aar efter, da jeg var kommet her til Østrup, mødte jeg lejlighedsvis en ung Karl, som takkede mig med den Forsikring, at foranførte min Anvisning havde helbredet ham. Jeg tror tillige, at Søluften havde medvirket dertil." — Alt dette er altsaa, inden man havde faaet Tuberkulosesanatorier med frisk Luft overalt, og inden man havde erkendt Søluftens eller Solens lægende Kraft; det var i en Tid, hvor man ellers gemte de syge hen i indelukkede Stuer langt fra Sol og frisk Luft.

Og dog gjorde netop Brystsygen sin Høst i Familien fra Østrup Præstegaard. Den omtalte smukke og feterede Datter Jette fik Tuberkulose og laa for Døden hos en Søster og Svoger Gudme, som var Præst i Ringkøbing. Til denne sidste skrev Bedstefader: „Min inderlig elskede Jette ligger altsaa hos Eder, ventende snart sin Afsked fra Verden. Hils hende fra mig, at det er min faste Forvisning, at han, som hun nylig i sin Forberedelse til Bortgangen har kommet i Hu med Tak, ogsaa vil komme hende i Hu med Naade og tage hendes Sjæl til sig i sit himmelske Rige. Tak hende ogsaa for al Kjærlighed, som hun har vist, medens vi vare med hinanden paa Vejen. Det er Støvets Lod at skilles her, men Christnes Haab at samles hisset. Gud glæde Eder og alle gode i Ringkøbing for Kjærlighed og Velvillie mod mit svage Hjerteblad." Og da hun er død, skriver han: „Stræb nu med Guds Bistand at formilde og overvinde Sorgen med den Trøst, at hun nu har det, som vi efterlevende maa stride for at vinde, og hvortil vi haabe Sejr ved ham, som har vundet den for os."

Her var der altsaa Sorg i Hjemmet; men fra den store Børneflok indløb dog oftest glædelige Meddelelser; til disse hørte det sikkert, da min Fader efter nogle Maaneders Ophold paa Selleberg som Forvalter blev forlovet med Husets Datter, Caroline Hvenegaard. Allerede før Forlovelsen havde Bedstefader Lassen været paa Selleberg for at se til Fader, som laa syg af Lungebetændelse. Da saa Bedstemoder Hvenegaard kom ud for at tage imod ham, gjorde han hende sin Reverens med de Ord: „Det er vel denne skønne Borgs Besidderinde?" Og det behagede hende højligt, at han kalde det af hende og

hendes Mand byggede store Hus „den skønne Borg". Om Forlovelsen udtrykte Bedstefader sig saaledes i et Brev: „Jeg har med Mine vel Aarsag til at være glad; thi i Lørdags blev Peters Forlovelse med Caroline Hvenegaard deklareret, ved hvilken Anledning vi var indbudte til Selleberg. Peter gaar glubsk i Giftetanker, hvorpaa det solideste Bevis er, at da han Søndag Morgen anviste mig Privetet og meget galant lukkede Døren op for mig, vred han ved Bortgangen Nøglen og Laasen i, uden at jeg mærkede det, saa at jeg maatte gjøre en Helvedes Alarm for at komme ud igjen. Men og glædelige Tanker knytte sig til denne Begivenhed, d. v. s. Forlovelsen, ikke Indelukket."

Aaret efter stod saa mine Forældres Bryllup paa Selleberg (10. Oktober 1856), fejret saa storstilet, som Bedstemoder kunde magte det. En Mængde Langkilder, Lollesgaarder, Lassener og andre mødte i Hjemmet til Chokolade og kørte saa i stort Vogntog til Birkende Kirke. Bagefter var der Middag og Dans. Næste Dag var alle Bryllupsgæsterne bedt til Aftenselskab hos Moders kødelige Forældre paa Kejrup (en lille Mil fra Selleberg), og Tredjedagen samledes Familien igen paa Selleberg og fulgte de unge Folk i Kirke (det var en Søndag), og saa tilbage til Selleberg, hvor der nu yderligere var bedt en Del unge til Middag, og bagefter, da Bordene var ryddet ud af Salen, var der stort Bal.

Fader blev nu Forpagter af Selleberg, men Bedstemoder ønskede, at de Nygifte skulde have fælles Husholdning med hende, og at alle skulde bo i det nye store Hus. Mine Forældre fik saaledes ikke meget Selvstændighed i Hjemmet. Men Bedstemoder viste bestandig stor Gæstfrihed og Venlighed mod Faders Familie, og det endte med, at hun blev Dus med min Farfader, Præsten i Østrup. Om Tonen imellem dem vidner følgende Brev fra ham til hendes Fødselsdag den 11. Dec. 1862:

Kjære Madam Hvenegaard!

Igaar var jeg til Kroes, jeg formoder i samme Øjeblik, som Du igaar — jeg erindrer ikke for hvor mange Aar siden — blev født til

denne Verden. Jeg var der ikke for at drikke Terminssorgerne bort, thi jeg har mærket, at jeg dog ikke kan drive dem ganske paa Dør, om jeg end her hjemme en Gang imellem tager en Dram for at jage dem væk; de kommer dog igjen, de ækle Tingester, naar Exalteringen er forbi. Nej, jeg var til Kroes i Anledning af Valg til Bestyrelsen af de fattiges Kasse. 15 Vælgere vare til Stede, og da de uden Tvivl tænkte, at jeg i mange Aar, for ikke at sige hele min Levetid, har haft stærk Øvelse i at kjende, hvordan en fattig Kasse har det, valgte de alle paa mig (han var den Gang 77 Aar). Nu, den ene Ære er den anden værd; jeg reqvirerede altsaa 16 Glas Punch til 5 Skilling pr. Stk. og et blødt Stykke Hvedebrød til, for jeg kan ikke mere magte en Skorpe. Med det ene Glas i Haand begyndte jeg at holde en begejstret Tale, hvori jeg tolkede min Tak for den mig beviste Ære; men — føjede jeg til — det være mig tilladt med dette samme Glas — thi jeg havde ikke Raad til at reqvirere 16 andre — at erindre en kjær, højt agtet Veninde, som paa denne Dag, ja, maaske i denne Time krøb saa lettelig ud af Moders Liv, og som i fornøjelig fremrykket Alder vandrer til Glæde for mange og ogsaa i Særdeleshed for mig, hvorpaa der under Glassenes Klang rungede i Krostuen et „Leve Præstens Veninde", uden at Navn blev nævnet; men jeg veed nok, hvem jeg tænkte paa. — Saaledes fejrede jeg igaar din Fødselsdag, og idag sidder jeg med dit herligt lignende Photographi for Øje og betragter dit velsignede Ansigt, og tænker ved mig selv: „Gud glæde hende, den gode Sjæl, hun seer saa mild ud og er det ogsaa; det var Guds Forsyns Styrelse, at min Søn kom til hende og fik sin Kage mælet. Ja, Tak være Dig, kjære Moder Hvenegaard, for alt det gode, han har erholdt hos Dig: Huus og Hjem — Viv, som har Klem, Pige og Dreng — Ager og Eng — han har det godt — der i dit Slot — og vi andre græder da heller ikke derved, thi naar vi kommer derhen, da bukkes der op for os med gode Sager — Vin og Kager — Suppe à la reine — i fint Porcellæn — Steg og Fiske — som ere friske — og dejlig Frugt — saa vi ej kan faa Bugt — med al den Mad — som Du byder saa glad — o. s. v.

Østrup Præstegaard, den 12. Dec. 1862.

I 1860 havde Bedstefader været Præst i 50 Aar, og Jubilæet fejredes med fuld Honneur; i Kirken var der 4 Basunblæsere, og Biskoppen var der og prædikede. Der var Masser af Gaver, Sølvtøj fra Menigheden og en Vogn fra Børnene, Sange blev afsungne i Haven af Menighedsmedlemmer, og til sidst aflagde Stiftamtmanden uventet en Visit. I Overværelse af mange Præster, Venner og Slægtninge overrakte Biskoppen Bedstefader kongelig Udnævnelse til Consistorialraad, og han blev den sidste her i Landet, der bar denne Titel. „See, det var Godhed og Glæde mere, end jeg kunde vente eller havde fortjent, og jeg havde saaledes vel Aarsag til at jubilere." To Dage efter fejredes Bryllup i Præstegaarden for en af Døtrene, som Bedstefader selv viede, og en Del Slægt og Venner var igen samlet til denne Fest. „Men hvem der var træt af al denne Staahej, det var mig. Det stadfæstede sig ogsaa her, at efter den søde Kløe, kommer den sure Svie, for disse Højtideligheder havde kostet mange, mange Penge, ikke mindst Skatternes Forøgelse med Rangskat for den tomme Titel."

— — —

Og nu begynder han at klage over Affældighed; han havde i og for sig et forbavsende godt Helbred efter sin Alder, men „min Gammelmandsklø er blevet meget generende; Lægen kan vel stille den noget, men ikke ganske hæve den. Det er kun en svag Trøst, at jeg har den tilfælles med saadanne Karle som Philosophen Plato og Kejser Karl den 5te. — — Jeg har nu ikke prædiket i lang Tid og bestiger vel næppe Prædikestolen mere; thi Tanke, Bryst og Udtale er i Aftagende, og det er jo bedst at holde op itide, for ikke at forspilde det Smule Bifald, som tidligere er vundet; min Capellan er desuden en dygtig, rigtig christelig Præst." Ved Hjælp af Kapellaner blev Bedstefader saa siddende i Embedet endnu i 17 Aar. Kræfterne tog efterhaanden af, saa han tilsidst daarlig kunde staa paa Benene. En Gang, da han vilde gaa hen og hente sin Pibe, faldt han, uden dog at støde sig, men saaledes, at han ikke kunde rejse sig selv, hvorfor han nu væsentlig var fængslet til sin Lænestol Dagen igennem.

Fynske Årbøger 1945

I et af sine sidste Breve skriver han til Sønnen, som skulde besvare de latinske Opgaver: „Idag vil jeg for en Forandrings Skyld fremstille mig selv som Opgaven, idet jeg vil kalde mig „tyrannus divino jure", hvilket jeg tror kunde oversættes: „Enehersker ifølge Berettigelse fra Gud." Thi naar jeg sidder her i min Lænestol og bemærker, hvor beredvillige alle omværende ere til at være mig til Tjeneste og gjøre, hvad jeg ønsker, finder jeg ikke stor Forskjel paa mig og en Tyrannus, en Lykke, som jeg vel kan kalde divin, fordi den som alt andet hidrører fra Gud. Men uagtet denne Lykke kan jeg dog ikke andet end betragte mig som en complet Arrestant. Enhver min Bevægelse bliver betragtet med Falkeøjne og uophørlig Agtsomhed; og vee mig, om jeg vilde vove at rejse mig og gaae; thi da falde en 4—6 Arme over mig og trykke mig tilbage i Stolen, saa jeg troer Eleonora Christine Ulfeldt blev ikke strengere bevogtet og behandlet."

I 59 Aar var Bedstefader saa Sognepræst i Østrup og Hjadstrup, og da det til sidst ikke kunde tillades ham at holde Kapellan længere, maatte han i Foraaret 1877 tage sin Afsked, 92 Aar gammel. I Oktober samme Aar skulde Opbrudet fra det gamle Hjem finde Sted; det var Meningen, at de skulde flytte til Odense. Men uden egentlig Sygdom døde han Søndag den 23de September, netop som Østrup Kirkeklokke ringede til Sidsttjeneste. En af hans Sønner skrev: „Den sidste Rejse for ham, der saa gerne vilde blive i Hjemmet, blev da den, han havde gjort saa tidt og saa gerne: Fra Præstegaarden til Kirken i Østrup."